

Komparativní hodnocení vývoje obchodní bilance zemí Visegrádské skupiny

Bakalářská práce

Studijní program:

B0488A050006 Mezinárodní ekonomické vztahy

Studijní obor:

Mezinárodní obchod

Autor práce:

Nella Sudková

Vedoucí práce:

Ing. Jana Šímanová, Ph.D.

Katedra ekonomie

Zadání bakalářské práce

Komparativní hodnocení vývoje obchodní bilance zemí Visegrádské skupiny

Jméno a příjmení: **Nella Sudková**
Osobní číslo: E19000201
Studijní program: B0488A050006 Mezinárodní ekonomické vztahy
Specializace: Mezinárodní obchod
Zadávací katedra: Katedra ekonomie
Akademický rok: **2021/2022**

Zásady pro vypracování:

1. Stanovení cílů a formulace výzkumných otázek.
2. Ekonomická charakteristika jednotlivých zemí skupiny V4.
3. Analýza vývoje obchodní bilance zemí V4.
4. Komparativní hodnocení vývoje obchodní bilance zemí V4.
5. Formulace závěrů a zhodnocení výzkumných otázek.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

30 normostran
tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

- EUROSTAT, 2021. *International Trade* [online]. Luxembourg: Eurostat. [cit. 2021-09-10]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- GOLIK, Małgorzata, Marcin, GRELA, Marcin, HUMANICKI, Marcin, KITALA, Tomasz, MICHAŁEK, Wojciech, MROCZTEK, Jakub, MUČKA Ewa, RZESZUTEK, 2014. *Analysis of the Economic Situation in the Country of Central and Eastern Europe* [online]. Warsaw: Narodowy bank Polski. [cit. 2021-09-10]. Dostupné z: https://www.nbp.pl/en/publikacje/inne/NMS_01_14_en.pdf
- IMF, 2021. *Balance of Payments and International Investment Position* [online]. Washington, D.C.: International Monetary Fund. [cit. 2021-09-10]. Dostupné z: <https://data.imf.org>
- NEUMANN, Pavel, Pavel, ŽAMBERSKÝ a Martina JIRÁNKOVÁ, 2010. *Mezinárodní ekonomie*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3276.
- OLCZYK, Magdalena a Aleksandra, KORDALSKA, 2018. Determinants of trade balance in Polish and Czech manufacturing sectors. *Equilibrium. Quarterly Journal of Economics and Economic Policy* [online], 13(3): 445-465. [cit. 2021-09-10]. ISSN 2353-3293. Dostupné z: <http://economic-research.pl/Journals/index.php/eq/article/view/1060/1014>
- SCHWARCZ, Pavol, Marián KOVÁČIK a Maroš VALACH, 2021. The Development of Economic and Social Indicators in V4 Countries. *Acta Polytechnica Hungarica* [online]. 18(2): 47-68. [cit. 2021-09-10]. ISSN 1785 8860. Dostupné z: http://acta.uni-obuda.hu/Schwarz_Kovacic_Valach_109.pdf
- UNCTAD, 2021. *Balance of Payments* [online]. Geneva: United Nations Conference on Trade and Development. [cit. 2021-09-10]. Dostupné z: <https://unctadstat.unctad.org/>
- PROQUEST, 2021. *Databáze článků ProQuest* [online]. Ann Arbor, MI, USA: ProQuest. [cit. 2021-09-10]. Dostupné z: <http://knihovna.tul.cz/>

Konzultant: doc. Ing. Aleš Kocourek, Ph.D., docent na katedře ekonomie, Ekonomické fakulty TUL

Vedoucí práce: Ing. Jana Šimanová, Ph.D.
Katedra ekonomie

Datum zadání práce: 1. listopadu 2021
Předpokládaný termín odevzdání: 31. srpna 2023

doc. Ing. Aleš Kocourek, Ph.D.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Ing. Pavla Bednářová, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

5. května 2022

Nella Sudková

Komparativní hodnocení vývoje obchodní bilance zemí Visegrádské skupiny

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na komparativní zhodnocení vývoje obchodní bilance zemí Visegrádské čtyřky z dlouhodobého pohledu. V práci autorka definuje odpověď na výzkumnou otázku: „Jaké proměny, definované vývojem kvantitativních ukazatelů, zaznamenaly ekonomiky zemí V4 především z pohledu vývoje obchodní bilance za posledních 30 let. Přičemž milníkem pro posouzení je vstup zemí do EU v r. 2004.“ V práci jsou zachyceny makroekonomické ukazatele, které nastiňují ekonomický vývoj zemí Visegrádské čtyřky. Dále je porovnáván export a import zemí z pohledu komoditního i teritoriálního členění v časové ose 25 let. Komparativní zhodnocení je založeno na kvantitativní analýze dat, která jsou čerpána z Mezinárodního měnového fondu a Světové banky.

Klíčová slova

Obchodní bilance, zahraniční obchod, export, import, Evropská unie, komoditní členění, teritoriální členění. Visegrádská čtyřka, Česká republika, Maďarsko, Polsko, Slovensko

Comparative Assessment of the Visegrad Group Countries Balance of Trade Development

Anotation

The bachelor thesis deals with comparative assessment of balance of trade of the Visegrad Four countries in a long-term perspective. The author attempts to define the answer to the following research question, “What changes defined by the development of quantitative indicators have been detected by Visegrad countries mainly in the perspective of balance of trade in the past 30 years. The milestone is the entrance of V4 countries into EU in 2004.” The thesis describes the macroeconomic indicators that outline economic development of the Visegrad countries. The bachelor thesis further describes export and import of countries from the point of view of commodity as well as territorial division in a timeline of 25 years. Comparative assessment is based on a quantitative analysis of data that are provided by International Monetary Fund and World Bank.

Keywords

Balance of trade, foreign trade, export, import, European union, structure of commodities, territorial division, Visegrad four, Czech Republic, Hungary, Poland, Slovakia

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Ing. Janě Šimanové, Ph.D. za její drahocenný čas, který mi věnovala. Za přínosné konzultace, rady a připomínky k mé bakalářské práci.

Obsah

Seznam ilustrací.....	12
Seznam zkratk.....	14
Úvod	15
1. Visegrádská skupina	17
1.1 Shrnutí působení zemí V4 za 30 let.....	20
2. Analýza ekonomického vývoje zemí V4	22
2.1 Vývoj HDP na obyvatele v PKS Visegrádské čtyřky a Evropské unie.....	22
2.2 Vývoj inflace Visegrádské čtyřky a Evropské unie.....	25
2.3 Vývoj nezaměstnanosti Visegrádské čtyřky.....	28
2.4 Vývoj otevřenosti ekonomik Visegrádské čtyřky a Evropské unie.....	30
3. Obchodní bilance	33
3.1 Teorie obchodní bilance.....	33
3.2 Komoditní členění obchodní bilance zemí V4.....	34
3.3 Teritoriální členění obchodní bilance zemí V4	35
3.4 Faktory ovlivňující vývoj obchodní bilancev zemích V4	35
4. Vývoj obchodní bilance zemí V4	38
4.1 Komparativní posouzení objemu obchodní bilance zemí V4	38
4.2 Komoditní vývoj obchodní bilance	40
4.2.1 Česká republika	41
4.2.2 Polsko	43
4.2.3 Slovensko	45
4.2.4 Maďarsko	47
4.3 Teritoriální vývoj obchodní bilance.....	48
4.3.1 Česká republika	49
4.3.2 Polsko	51
4.3.3 Slovensko	53
4.3.4 Maďarsko	55
Závěr	57
Seznam použité literatury	60

Seznam ilustrací

Obrázek 1 Země Visegrádské čtyřky	18
Obrázek 2 HDP na obyvatele v PKS zemí V4 a EU mezi lety 1995-2020, US dolar	23
Obrázek 3 Průměrné roční tempo růstu HDP v PKS zemí V4 a EU za různá období	25
Obrázek 4 Inflace zemí V4 a EU mezi lety 1992-2020	26
Obrázek 5 Průměrná inflace zemí V4 a EU v různých období	27
Obrázek 6 Nezaměstnanost zemí V4 mezi lety 1993-2020	28
Obrázek 7 Průměrná nezaměstnanost zemí V4 různých období	30
Obrázek 8 Otevřenost ekonomik V4 a EU mezi lety 1995-2020.....	31
Obrázek 9 Průměrné roční tempo růstu otevřenosti ekonomik zemí V4 různých období zemí V4 a EU různých období	32
Obrázek 10 Podíl exportu zboží na HDP v letech 1995–2020.....	38
Obrázek 11 Podíl importu zboží na HDP v letech 1995–2020	39
Obrázek 12 Podíl salda obchodní bilance zboží na HDP v letech 1995–2020	40
Obrázek 13 Vývoj struktury exportu zboží s největším podílem na zahraničním obchodem v letech 1995–2019 v ČR (v %).....	41
Obrázek 14 Vývoj struktury importu zboží s největším podílem na zahraničním obchodem v letech 1995–2019 v ČR (v %).....	42
Obrázek 15 Vývoj struktury exportu zboží s největším podílem na zahraničním obchodu v letech 1995–2019 v Polsku (v %)	43
Obrázek 16 Vývoj struktury importu zboží s největším podílem na zahraničním obchodu v letech 1995–2019 v Polsku (v %)	44
Obrázek 17 Vývoj struktury exportu zboží s největším podílem na zahraničním obchodu v letech 1995–2019 na Slovensku (v %).....	45
Obrázek 18 Vývoj struktury importu zboží s největším podílem na zahraničním obchodu v letech 1995–2019 na Slovensku (v %) Zdroj: WITS 2021, upraveno autorem	46
Obrázek 19 Vývoj struktury exportu zboží s největším podílem na zahraničním obchodu v letech 1995–2019 v Maďarsku (v %).....	47
Obrázek 20 Vývoj struktury importu zboží s největším podílem na zahraničním obchodu v letech 1995–2019 v Maďarsku (v %).....	48
Obrázek 21 TOP 9 exportních partnerů ČR v letech 1995–2019	49

Obrázek 22 TOP 9 importních partnerů ČR v letech 1995–2019	50
Obrázek 23 TOP 9 exportních partnerů Polska v letech 1995–2019	51
Obrázek 24 TOP 9 importních partnerů Polska v letech 1995–2019	52
Obrázek 25 TOP 9 exportních partnerů Slovenska v letech 1995–2019.....	53
Obrázek 26 TOP 9 importních partnerů Slovenska v letech 1995–2019	54
Obrázek 27 TOP 9 exportních partnerů Maďarska v letech 1995–2019.....	55
Obrázek 28 TOP 9 importních partnerů Maďarska v letech 1995–2019	56

Seznam zkratk

LGBT	Lesba, gay, bisexuál, transsexuál
MO	Mezinárodní obchod
MVF	Mezinárodní visegrádský fond
PKS	Parita kupní síly
PZI	Přímé zahraniční investice
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
V4	Visegrádská skupina

Úvod

Zahraniční obchod je v dnešní globalizované, mezinárodně propojené době důležitým krokem k vyspělosti a konkurenceschopnosti. Právě semínko v podobě mezinárodních vztahů bylo zaseto po druhé světové válce, cílem bylo nastolit spravedlnost, spolupráci a mír. K naplnění cílů byla zakládána různá uskupení a organizace. Uskupením založeným v 90. letech 20. století s cílem ekonomického vývoje a začlenění na evropský trh je Visegrádská čtyřka.

Cílem této bakalářské práce je komparativně zhodnotit vývoj a proměny obchodních bilancí ekonomik Visegrádské čtyřky v dlouhodobém horizontu. Řešení práce je založeno na analýze kvantitativních ukazatelů o obecném vývoji ekonomik (základní makroekonomické ukazatele) a indikátorů vývoje obchodní bilance. Časová řada je s ohledem na základní milník, kterým je vstup zemí do EU v r. 2004 posuzována za období před vstupem a po vstupu zemí do EU.

Autorka si definovala výzkumnou otázku: „Jaké proměny, definované vývojem kvantitativních ukazatelů, zaznamenaly ekonomiky zemí V4 především z pohledu vývoje obchodní bilance za posledních 30 let. Přičemž milníkem pro posouzení je vstup zemí do EU v r. 2004.“

V první kapitole autorka dokumentuje pozadí Visegrádské spolupráce, její cíle, zabývá se společnými rysy členských zemí a v závěru, stručně hodnotí 30 let existence tohoto uskupení.

Ve druhé kapitole autorka pomocí kvantitativní analýzy základních makroekonomických ukazatelů, jimiž jsou HDP per capita v PKS, inflace, nezaměstnanost a otevřenost ekonomik, hodnotí vývoj členských států v souvislostech za posledních 30 let.

Třetí kapitola je teoretickým vstupem do klíčové části práce. Zde se autorka věnuje problematice obchodní bilance, jejímu významu pro ekonomiku země, determinantům vývoje obchodní bilance, jakož i struktuře jejího členění a datovým zdrojům, které v následujících částech využívá pro komparativní zhodnocení jejích změn v rámci zemí V4.

Čtvrtá kapitola je stěžejní částí práce a jejím cílem je na základě vývoje obchodní bilance zhodnotit proměny ekonomik zemí V4 před a po vstupu zemí do EU. Pozornost je věnována především změnám v objemu exportů, importů, salda obchodní bilance, ale i její komoditní a teritoriální struktuře. Autorka dává vývoj obchodní bilance do souvislosti s vývojem makroekonomických ukazatelů, který byl analyzován ve druhé kapitole.

1. Visegrádská skupina

Po druhé světové válce se začala formovat současná Evropská unie (EU), dříve Evropské společenství uhlí a oceli, za účelem spojit země Evropy a zajistit jejich kooperaci s cílem budování společného trhu a zamezení možným budoucím neshodám zemí Evropy. (Schwarcz 2021). K největšímu rozšíření Evropské unie došlo v r. 2004, kdy k ekonomickému uskupení přistoupilo 10 zemí bývalého východního bloku, mezi nimi i země tzv. Visegrádské skupiny, vznikla tak EU-25.

Země Visegrádské skupiny (dále jen V4), jimiž jsou Česká republika, Polsko, Maďarsko a Slovensko uzavřely tuto alianci v roce 1991. Jedním z důvodů vzniku aliance byla společná minulost sovětského bloku. Pod vládou komunistické strany byly země střední a východní Evropy ekonomicky zaostalé. Hlavní příčinou zaostání zemí byla centrálně plánovaná ekonomika. (Schwarcz 2021)

Do konce 80. letech 20. století byl obchod zemí řízen Radou vzájemné hospodářské pomoci (RVHP). V 90. letech 20. století se směr obchodu změnil, země V4 mířily na západ, následkem byl pokles vzájemného zahraničního obchodu zemí, který se začal více orientovat na západ. Ještě před vstupem do EU země V4 založily Středoevropskou dohodu o volném obchodu (CEFTA), stalo se tomu tak r. 1993. Později se k dohodě CEFTA přidaly země: Rumunsko, Bulharsko, Slovinsko a Chorvatsko. CEFTA byla přínosná z pohledu obchodního a ekonomického. (Lukášek 2010)

Obrázek 1 Země Visegrádské čtyřky
Zdroj: Aktuálně 2015

Hlavní motivací aliance V4 byla především společná cesta posílení ekonomik, poté prosazení svobody a demokracie v zemích Visegrádu. Jedním z hlavních, jasně stanovených cílů skupiny V4 bylo začlenění zemí do evropských struktur a vstupu do EU. Dříve než byl naplněn tento cíl, byly země V4 zakládajícími zeměmi dohody CEFTA, jak už bylo zmíněno. Důležitým mezníkem, před naplněním cíle vstupu do EU, se stal vstup zemí V4 v březnu r. 1999 do Severoatlantské aliance (NATO) (BUSINESSINFO 2021). Výjimkou bylo Slovensko, které do NATO vstoupilo r. 2004 (Natoaktual 2020).

R. 2004 země V4 naplnily cíl vzniku aliance a společně vstoupily do Evropské unie. Po splnění cíle byly mezi zeměmi určité pochyby, jestli mají i nadále společně působit v jednom uskupení, jestli má uskupení potenciál, nakonec rozhodly, že ano. Původní cíl zemí V4 se přetransformoval na posilování působení jednotlivých zemí pomocí prosazování společných požadavků a názorů. V polohou rozsáhlé a početné Evropské unii prosazují společné regionální zájmy a udržují stabilitu v oblasti střední Evropy. (Schwarcz 2021) (Informační centrum vlády 2011)

Maďarsko a Česká republika s přibližně 10 miliony obyvatel a Slovensko s polovičním obyvatelstvem mají díky své malé rozloze extrémní zájem o to, aby skupina spolupracovala, a tudíž se jejich požadavky mohly snáze dostat na evropskou úroveň. Co se týče počtu obyvatel, dominuje Polsko, které je v tomto ohledu cca 3,6krát větší než ČR či Maďarsko. V r. 2020 zaujímala populace zemí V4 téměř 14,3 % populace EU-27, na jejím celkovém HDP se země V4 podílely z více jak 7,2 % HDP v běžných cenách. (WITS 2021)

Kromě spolupráce v EU mohou země V4 společné cíle prosazovat i v jiných organizacích, kde jsou členskými zeměmi. Jednou z těchto organizací je Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), nebo Světová obchodní organizace (WTO). Další důležitou organizací regionální povahy je Iniciativa Trojmoří. Iniciativa Trojmoří je neformální organizace, která spojuje kromě zemí V4 také Rakousko, Slovinsko, Chorvatsko, Litvu, Lotyšsko, Estonsko, Bulharsko a Rumunsko. Cílem této neformální organizace je především propojení infrastruktury členských zemí. (BUSINESSINFO 2021)

Členové V4 se pravidelně scházejí. Jednou ročně se koná oficiální schůzka premiérů zemí V4. Předsednictví připadá na rok, mezi zeměmi se tato funkce střídá. Po dobu jednoho roku od 1. července 2019 do 30. června 2020 předsednictví náleželo České republice, která tuto funkci konala už po sedmé (Vláda České republiky 2022). Kromě oficiálních schůzek premiérů se také nepravidelně schází jiní představitelé zemí z různých úrovní a funkcí (Informační centrum vlády 2011).

9. června 2000 byl založen Mezinárodní visegrádský fond (MVF), jehož sídlo je v Bratislavě. Hlavním úkolem MVF je upevňovat vztahy obyvatel zemí V4, rozvíjet kulturu, vzdělání a vědu. Každý ze států ročně přispěje jednorázovým příspěvkem ve stejné výši 2 mil. €, tzn. že každý rok je do fondu vloženo 8 mil. € ze všech zemí. Peníze z fondu směřují především na garantované programy, Visegrádské granty a strategické programy. Součástí těchto programů a grantů jsou projekty v oblasti digitální a zelené transformace, vzdělávání jako jsou výměnné pobyty, stipendia pro studenty i umělce a vědecké a výzkumné projekty. (Weiss 2021) (MZV 2022)

Do visegrádského fondu je rovněž přispíváno donorskými příspěvky vládními organizacemi ze zemí Nizozemska, Švédska, Jižní Koreji, USA, Kanady a Švýcarska. Fond za 21 let

podpory přispěl na 6 000 grantových projektů, které byly alokovány ve více než 38 zemích. Dále přispěl na stipendia více než 2 350 studentům v celkové hodnotě přes 102 mil. €. (MZV 2022)

1.1 Shrnutí působení zemí V4 za 30 let

30 let je poměrně rozsáhlé období, během kterého se země V4 vyvíjely, změnily svá chování i preference, obměnily vlády a prezident(k)y. Tato podkapitola shrnuje tento vývoj, představuje úspěchy i neúspěchy, které mají země V4 za sebou. Informace jsou čerpány ze článků zpravodajství Seznam, Deník N a konference MVF 2021.

Jiří Pehe pro Seznam zprávy zdůrazňuje, že spojení zemí V4 bylo od počátku „umělé“. Argumentuje historií, která byla společná jen pro tři státy V4 Maďarsko, ČR a Slovensko. Polsko se historicky i velikostně odlišovalo a odlišuje. Rozdíly se promítají i do současnosti. (Pehe pro Seznam zprávy 2021)

Patrik Szicherle zmiňuje kolísavost spolupráce na úrovni Visegrádu. Podle Szicherleho se úroveň spolupráce odvíjela od aktuálních zájmů a preferencí jednotlivých zemí, stejné zájmy (vstup do EU) vedl k těsnější spolupráci, zatímco rozdílné zájmy vedli k neutrálnímu postavení zemí. (Szicherle pro Seznam zprávy 2021)

Největším úspěchem uskupení byl jednoznačně vstup zemí do NATO a EU společně se založením MVF. Dalším úspěchem bylo semknutí a následné prosazení Donalda Tuska na post šéfa Evropské rady. A v r. 2008 země V4 prosadily předpisy k dodávkám ruského plynu. (Kučera, Rejzek pro Seznam zprávy 2021)

I chvílemi tmavými si země V4 prošly. Například neshody na různých pohledech na věc jednotlivých států, kdy se země rozdělily na 2+2 (ČR a Slovensko, Maďarsko a Polsko). Polsko a Maďarsko se distancuje v posledních letech od liberální demokracie a oklešťuje právní stát, čímž omezuje rozvoj zemí V4. Oklešťování souvisí v likvidaci největšího nezávislého zpravodajství v Polsku, polský zákon zakazující potraty, maďarský zákon zakazující propagaci LGBT komunity a svévolná úprava ústavy. (Kučera, Rejzek pro Seznam zprávy 2021) Největší zkrat nastal v souvislosti s migrační krizí r. 2015,

kdy země V4 odmítly kvóty na přijímání uprchlíků pod vlivem domácí populistické politiky v Polsku a Maďarsku. (Seznam zprávy 2022) Právě tento krok vrhl na země V4 nálepku problematických zemí, která se drží zemí až do dnes. (Europeum 2021)

Přes úspěchy, neúspěchy, shody i neshody uskupení V4 funguje nadále. Petr Mareš (ředitel MVF) na konferenci konané v listopadu r. 2021 podtrhl, že spolupráce V4 tu bude vždy a namísto otázek o existenci navrhl otázky na téma kam budeme směřovat vliv V4. Sám poté zdůraznil nerovnost vzdělání a výzkumu oproti západním zemím. (Europeum 2021)

V4 je vnímána Evropskou unií jako silný hráč, který v minulosti spíše blokoval evropské činy, než tvořil evropskou politiku. Kritici navrhují zrušení V4 a zaměření se na větší uskupení (například Trojmoří). Jiní navrhují zúžit působení V4 na akademickou spolupráci, která by byla zaštitěna právě MVF, který je považován za jeden z úspěchů působení V4. Důraz by měl být dát na obnovu plnění základních cílů V4, jimiž jsou svoboda a demokracie. (Kučera, Rejzek pro Seznam zprávy 2021)

2. Analýza ekonomického vývoje zemí V4

Cílem této kapitoly je představit ekonomický vývoj zemí V4 na základních indikátorech, jimiž jsou HDP na osobu v PKS, nezaměstnanost (%), inflace (%) a otevřenost ekonomik (%) zemí V4. Dlouhodobý vývoj je reflektován časovou řadou od r. 1991 (v závislosti na dostupnosti dat) do r. 2020. Vývoj bude hodnocen především v kontextu vstupu zemí V4 do Evropské unie, jelikož tento okamžik vnímají země V4 jako významný milník integrace ekonomik v rámci evropského jednotného trhu, který postupně umožnil volný pohyb osob, služeb, zboží a kapitálu.

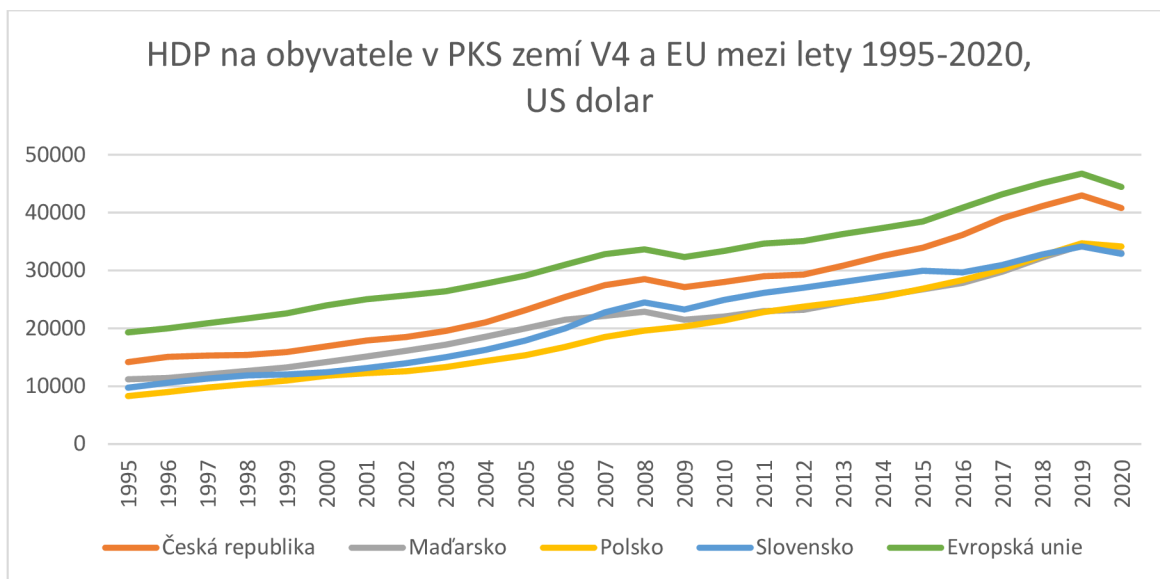
Na počátku 90. let tzv. postkomunistické éry a úplných počátků integrace do západních struktur země prošly rozsáhlou liberalizací obchodu, která byla provázena vysokou inflací. Stávající státní podniky byly privatizovány, což vedlo mj. také ke krachu mnohých nekonkurenceschopných výrobních podniků. Na začátku 90. let docházelo k propadu či stagnaci HDP, významně klesl vývoz do zemí bývalého sovětského bloku, rostla nezaměstnanost a státní rozpočty končily výraznými deficity.

Do ekonomického vývoje zemí výrazně zasáhla právě integrace do EU, která posílila také obchodní vazby se západním světem a určila pravidla obchodu s třetími zeměmi. Evropská unie je celní unií a největším jednotným trhem na světě, který zaznamenává úspěchy především ve vyjednávání mezinárodních obchodních dohod s třetími zeměmi. Jedinou zemí, která přijala společnou měnu EURO je Slovensko, a to k 1. 1. 2009. ČR, Slovensko a Maďarsko zaznamenaly propad hospodářství v letech světové hospodářské krize 2008–2009, který se rovněž projevil deflačními tendencemi v následujících letech. Dalším významným propadem hospodářství byl poznamenán rok 2020, a to v důsledku pandemie SARS-COV-19.

2.1 Vývoj HDP na obyvatele v PKS Visegrádské čtyřky a Evropské unie

HDP je klíčovým ukazatelem vývoje národního hospodářství, měří výkonnost ekonomiky. Jde o ukazatel shrnující nově vytvořené hodnoty, který slouží k odhadu ekonomického

rozvoje země. HDP ve finančním vyjádření představuje hodnotu všeho, co bylo nově v zemi vytvořeno za sledované období. Přepočet na hlavu (per capita) v přepočtu na jednotnou měnu (v tomto případě USD) umožňuje srovnání jednotlivých zemí. Údaje jsou sledovány v přepočtu na PKS (tj. se zohledněním rozdílných cenových hladin v jednotlivých státech).

Obrázek 2 HDP na obyvatele v PKS zemí V4 a EU mezi lety 1995-2020, US dolar

Zdroj: IMF 2021, upraveno autorem

Obecně lze konstatovat, že všechny země zaznamenávaly od druhé poloviny 90. let, tedy v období po transformaci hospodářství z centrálně řízené na tržní ekonomiku, rostoucí trend vývoje HDP v PKS přepočteném na hlavu obyvatele. Téměř u všech zemí vyjma Polska došlo k propadu v řádech jednotek procent v letech světové hospodářské krize 2008–2009. Na úroveň před krizí se země dostávaly různým tempem, v případě Maďarska bylo dosaženo úrovně HDP z r. 2008 až v r. 2012, zatímco v případě ČR v r. 2011 a Slovenska již v r. 2010. Polsko propad ani zpomalení v důsledku světové hospodářské krize vůbec nezaznamenalo. Na úrovni EU můžeme zaznamenat fázi obnovení od r. 2011. Po této epizodě zaznamenaly všechny státy poměrně rychlý vzestup, zejména Slovensko. Další významnější propad v HDP v řádech jednotek procent byl zaznamenán až v r. 2020 v důsledku světové pandemie SARS-COV-2.

Co se týče počáteční úrovně tedy roky 1995 lze konstatovat, že ČR byla ze zemí V4 hospodářsky nejvyspělejší, její HDP per capita v PKS bylo o 41 % vyšší než v případě Polska, o 31 % vyšší než na Slovensku a o 21 % vyšší než v Maďarsku. Vzhledem k průměru zemí EU-15 bylo naopak o 36 % nižší. Na konci časové řady, tj. v r. 2020, kdy zbývající

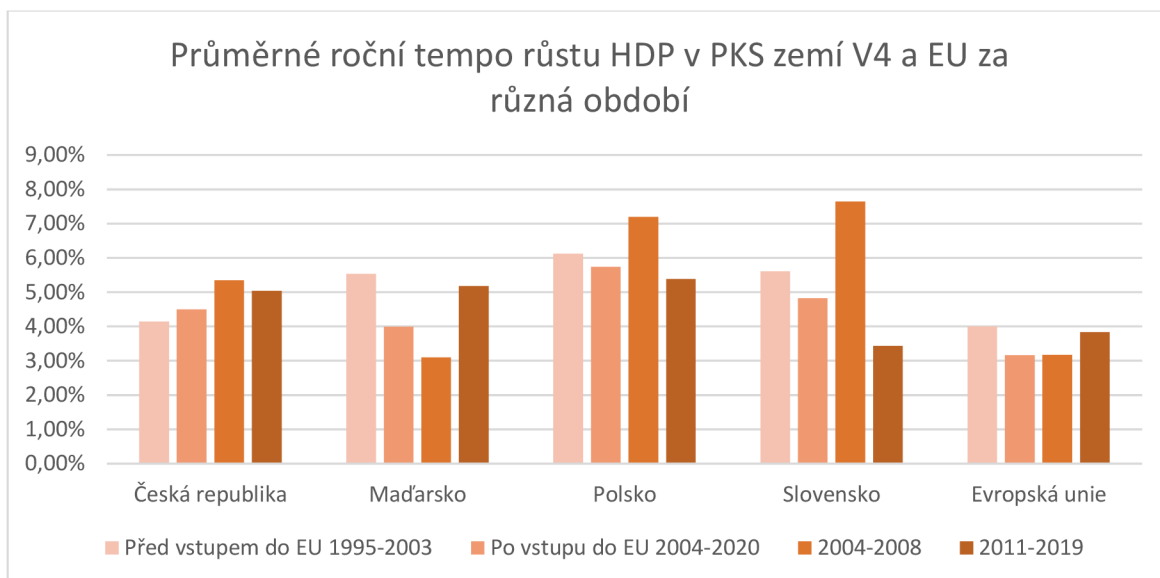
trojice zemí dosahovala HDP per capita v kupní síle téměř ve shodné výši, ČR „dotahuje“ svou výkonností průměr zemí EU-27 (rozdíl je již pouhých 9 %), rozdíl mezi HDP zemí ČR a Polskem je 16 %, rozdíl mezi ČR a Slovenskem je 19 % stejně jako rozdíl mezi ČR a Maďarskem.

Od r. 1995 do období vstupu zemí do EU činilo průměrné roční tempo růstu HDP u jednotlivých zemí: ČR 4,1 %, Polsko 6,1 %, Maďarsko 5,5 % a Slovensko 5,6 %. Průměrné tempo za celou EU-15 činilo 4 %.

Největší šok v r. 2009 z pohledu HDP na osobu v PKS zaznamenalo Maďarsko, které oproti předchozímu roku zhoršilo o bezmála 6 %. Podobný dopad hospodářské krize zaznamenala také ČR (-4,8 %) a Slovensko (-5 %). Naopak na Polsko zaznamenalo meziroční nárůst HDP na osobu v PKS o 3,4 %.

V období od vstupu zemí V4 do EU až do prvního roku krize (2008) disponovalo největší průměrným růstem za tuto dobu Slovensko, které bylo pouhé 0,5 % před Polskem. ČR byla za těmito zeměmi o 2 % horší a Maďarsko bylo o další 2 % horší. Průměr EU se nacházel na úrovni Maďarska.

V období po světové krizi 2011–2019 byly průměrné nárůsty HDP následující: Polsko 5,4 %, Maďarsko 5,2 %, ČR 5 % a Slovensko 3,4 %. Průměrné tempo za celou EU-28 (do r. 2013 EU-27) činilo 3,8 %.

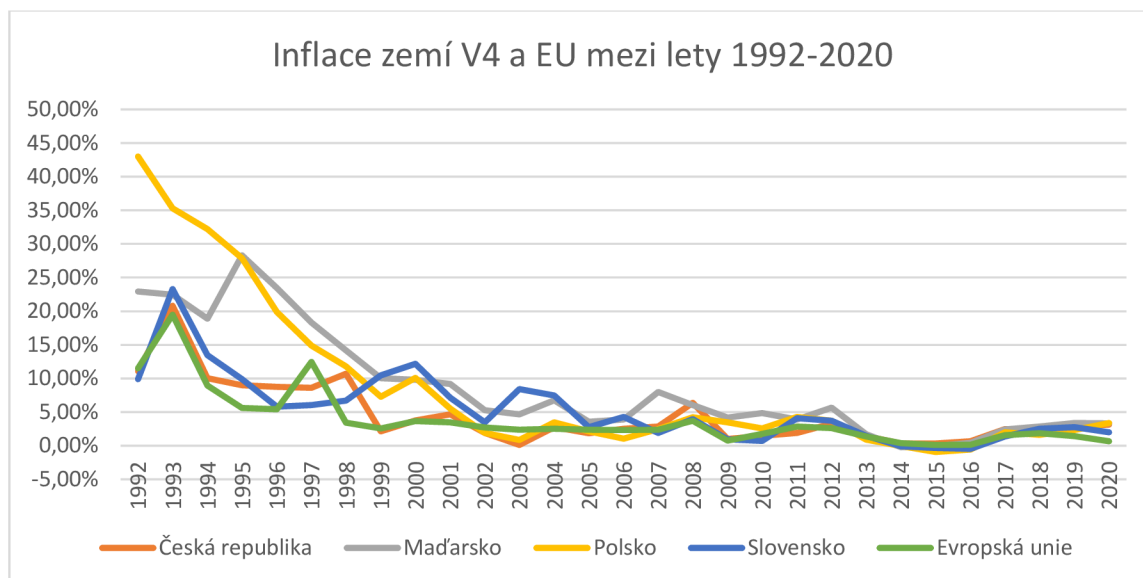

Obrázek 3 Průměrné roční tempo růstu HDP v PKS zemí V4 a EU za různá období
 Zdroj: IMF 2021, upraveno autorem

HDP v PKS v pozorované době rostlo každým rokem vyjma r. 2009 a 2020. V rámci celé pozorované časové osy byly největší průměrné roční nárůsty zaznamenány mezi 2004 a 2008 u Slovensko, Polska i ČR. Můžeme říct, že téměř v každém období země V4 vykazovaly vyšší nárůsty než průměr EU (kromě Maďarsko v období 2004-2008 a Slovenska v období 2011-2019).

2.2 Vývoj inflace Visegrádské čtyřky a Evropské unie

Inflace je makroekonomický ukazatel, který vypovídá o zvyšování cenové hladiny a snižování kupní síly peněz. Jde tedy o růst obecné hladiny v dané ekonomice. V podkapitole se hovoří o inflaci a deflaci, která byla z některých zemích pozorována v období od 2014 do 2016. Deflace je stav ekonomiky, kdy je hodnota ukazatele inflace v záporných hodnotách. Při deflaci tedy dochází ke snižování cenové hladiny a zvyšování kupní síly peněz. (Jurečka a kolektiv 2017)

Obrázek 4 Inflace zemí V4 a EU mezi lety 1992-2020

Zdroj: IMF 2021, upraveno autorem

Počátek 90. let byl poznamenán ve všech zemích V4 více či méně významným růstem cen. Inflace v Polsku v r. 1992 sahala dokonce až ke 45 %, v Maďarsku ke 25 %, v ČR a na Slovensku činila cca 10 %. Zkrocení tempa růstu cenových hladin pod úroveň 10 % ve všech zemích V4 došlo až na přelomu tisíciletí (vyjma ČR, která od r. 1998 udržovala hladinu inflace na 5 %). Nejlépe si v této fázi vedla ČR, kde vývoj inflace víceméně kopíruje vývoj inflace v zemích EU-15 (do r. 1995 EU-12) v tomto období. Průměrná inflace v období 90. let bylo v ČR 10,1 %, v Polsku 29,2 %, v Maďarsku 21,4 % a na Slovensku 10,7 %. Průměrné tempo za celou EU-15 (do r. 1995 EU-12) činilo 9,4 %.

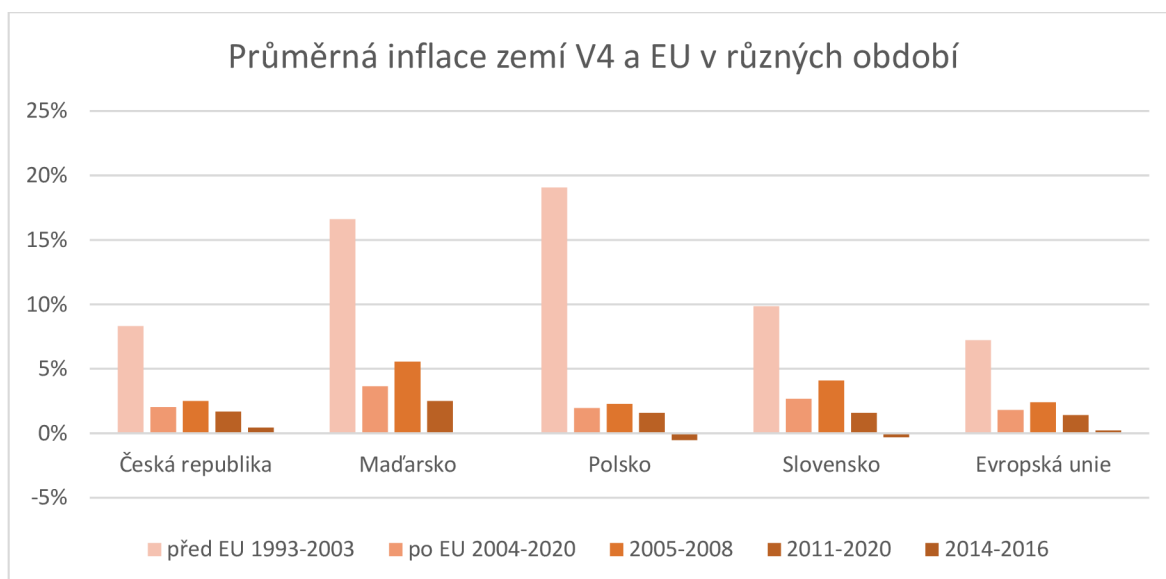
Z celého grafu je vidět, že nejhůře se s inflací vypořádávalo Maďarsko. Je patrné, že postupně až do r. 1994 Maďarsko snižovalo inflaci, ale v r. 1995 cenová hladina opět vzrostla o 10 %. Maďarsko se na hranici 3 % inflace, která byla jak v EU, tak i v ČR od r. 1999, podařila dostat až v r. 2002. Po přechodu na tržní ekonomiky zemí V4 se země musela vypořádat s inflací, která vycházela ze stavu daných ekonomik. Nejhorší startovní pozici mělo Polsko, které ale už r. 1999 dosáhlo srovnatelných hodnot s ostatními zeměmi.

Z grafu lze vyzorovat, že od r. 2000 do světové hospodářské krize se inflace víceméně pohybovala až na výjimku Maďarska a Slovenska v rámci inflačních cílů národních bank (2–3 %). V letech 2014–2017 bylo v některých obdobích dokonce dosaženo poklesu růstu cen. S mírnou deflací se potýkalo Polsko, Slovensko i Maďarsko. Největší deflací r. 2015

zaznamenalo Polsko - 0,9 %. Hodnoty EU i České republiky se pohybovaly během tohoto období mírně nad nulou.

Na deflační tendence zareagovala např. ČNB kurzovým závazkem, kdy v letech 2014–2017 ovlivňovala kurz koruny vůči EURU. Dražší dovozy měly pomoci vymanit českou ekonomiku z rizika deflace. V posledních cca 5 letech se inflace ve všech zemích V4 pohybuje v rámci inflačních cílů národních banka (2–3 %).

Po vstupu do EU nejsou pozorovány skokové změny ukazatele jako tomu bylo před vstupem do EU. Největší roční tempo růstu inflace po vstupu do EU se zapsalo pro Maďarsko z r. 2006 na rok 2007, jimiž byly 3 %. Pozorovatelný trend po vstupu do EU je fakt, že Maďarsko téměř každý rok převyšuje inflaci EU. Je zemí, která má průměrně nejvyšší inflaci mezi lety 2004 a 2020 konkrétně 3,65 %. Průměrnou inflaci mezi 2004 a 2020 v ČR i Polsku jsou 2 %, na Slovensko 2,67 %. Můžeme tedy říct, že Maďarsko vybočuje oproti ostatním zemí V4. Viditelným trendem je fakt, že ČR spolu s Polskem nejpravidelněji kopírují inflaci EU právě od vstupu do EU.

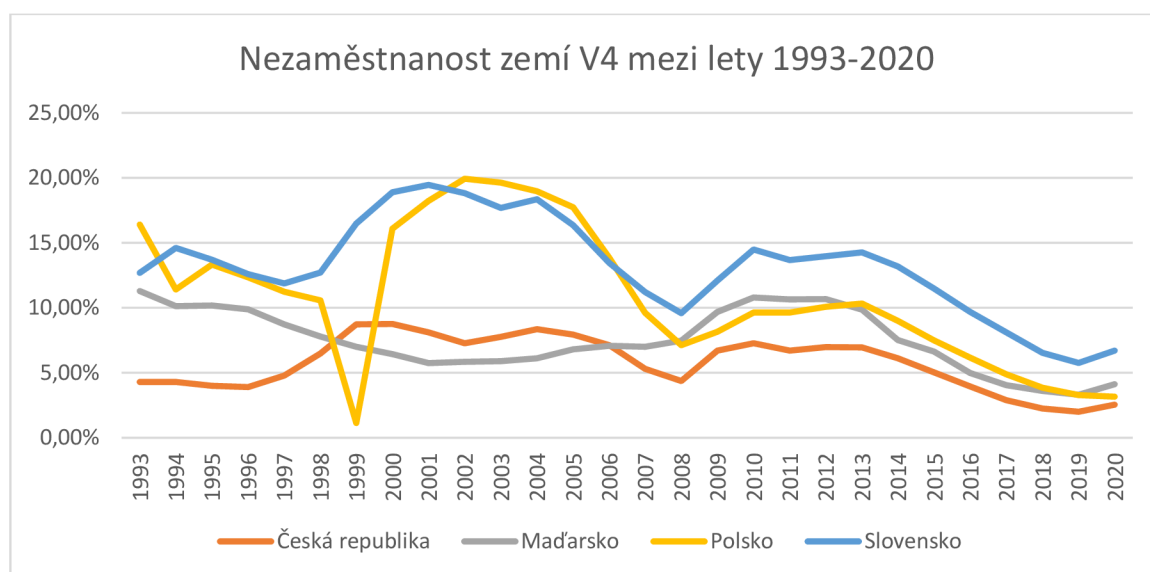
Obrázek 5 Průměrná inflace zemí V4 a EU v různých období
Zdroj: IMF 2021, upraveno autorem

S inflací se země vyrovnávaly hůře před vstupem do EU, na počátku 90. let v důsledku liberalizace ekonomik docházelo v zemích ke dvouciferným nárůstům cenových hladin. Nejvyšší předvstupní inflaci zaznamenalo Polsko a Maďarsko. V období

po vstupu do EU byl vývoj cen v zemích V4 již stabilizovaný a dosahoval nárůstu v nižších jednotkách %, některé státy v letech 2014-2016 čelily deflaci.

2.3 Vývoj nezaměstnanosti Visegrádské čtyřky

Nezaměstnanost, makroekonomický údaj, který je vypočítán z aktivního obyvatelstva. Aktivní obyvatelé nejsou děti, studenti, důchodci a lidé, kterým není umožněno pracovat z důvodu zdravotního stavu. Nezaměstnaní jsou osoby, které nemají zaměstnání, jsou nahlášené na úřadu práce a aktivně hledají práci.

Obrázek 6 Nezaměstnanost zemí V4 mezi lety 1993-2020

Zdroj: IMF 2021, upraveno autorem

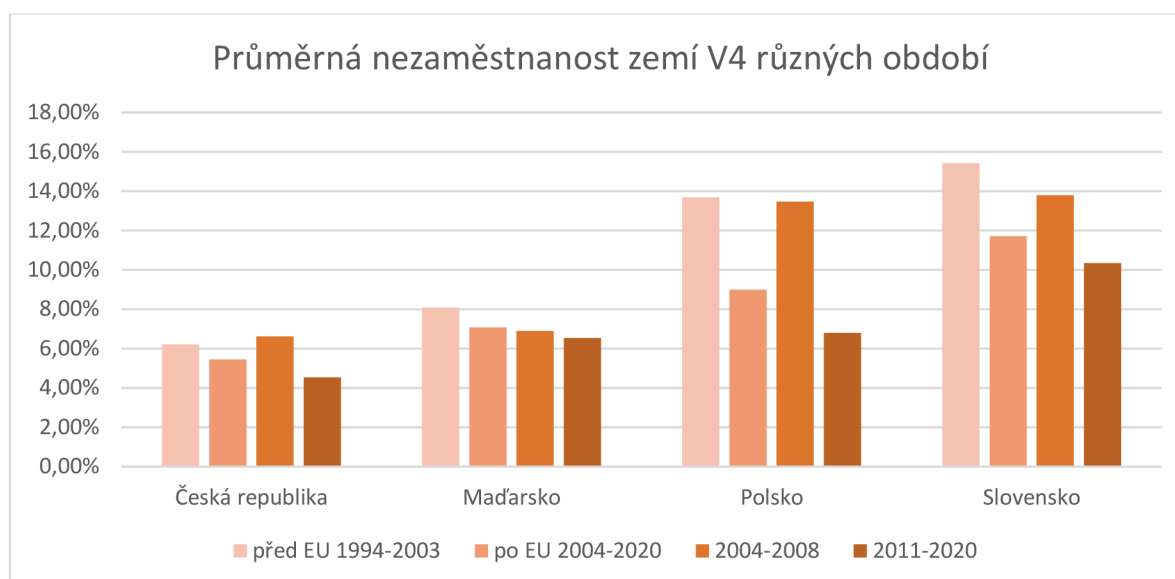
Nejnižší hodnoty dlouhodobě vykazuje ČR poté Maďarsko. Polsko a Slovensko se do r. 2006 prolínají a naplňují podobná procenta nezaměstnanosti ovšem o několik procent vyšší než ČR a Maďarsko. Důvodem vysoké nezaměstnanosti Polska i Slovenska byla měnící se situace na trhu práce v rámci tranzitivní ekonomiky. Na trhu práce na Slovensku i Polsku panovala neschopnost adaptace ze strany pracovníků, kteří nebyli schopni přizpůsobit svou kvalifikaci požadovanému stupni. Na Slovensku pak pozice ve státních podnicích zanikaly rychleji, než vznikly nové pozice. Tento problém byl zapříčiněn velmi nízkými PZI. Na Slovensku PZI r. 1999 dosahovaly 338 mil. \$, zatímco v ČR tvořily PZI 6 313 mil. \$. (WB 2021) Vysoká čísla v Polsku byla zvýrazněna novou reformou z r. 1999.

Ta udělovala povinnost lidem, kteří nejsou zaměstnáni, ale zároveň nehledají aktivně práci, přihlásit se na úřad práce jako nezaměstnaní. (Černá 2007)

Z grafu jsou jasně viditelné poklesy nezaměstnanosti, jeden před vstupem a dva po vstupu do EU. Ale ještě před vstupem do EU můžeme pozorovat určitou korelaci v 90. letech mezi Slovenskem, Polskem a Maďarskem, které po nárůstu nezaměstnanosti přešly ke snižování ukazatele. Slovensko i Polsko trend snižování ukazatele narušily r. 1998, kdy během 3 let hodnota nezaměstnanosti na Slovensku narostla o 7 % a během 5 let o 9 % v Polsku. Maďarsko do r. 2001 pokračovalo v mírném snižování nezaměstnanosti, poté do r. 2004 následovala stagnace. ČR zaznamenala odlišný vývoj nezaměstnanosti. Do 90. letch vstoupila s nízkou nezaměstnaností 2,2 %. Až na stagnaci mezi 1993 a 1996 nezaměstnanost v ČR rostla do r. 1999, kdy dosáhla hodnoty 8,7 %. Poté do r. 2004 kolísala mezi hodnotami 7,2 a 9,1 %. Hodnoty 9,1 % dosáhla r. 2004, tato hodnota byla maximem celého sledovaného období.

Po r. 2004 jediné Maďarsko konstantně zvyšovalo hodnotu nezaměstnanosti. Z 6,1 % na 10,8 % v r. 2010. Poté Maďarsko naopak snižovalo ukazatel do r. 2019 na hodnotu 3,2 %. Ostatní pozorované země od r. 2004 snižovaly nezaměstnanost do r. 2008. Poté se vývoj ukazatele obrátil. Skokový růst během 1-2 let vyměnilo pozvolné snižování ČR a Slovensko a mírný nárůst Polsko. Pojátkem byl rok 2013 pro Slovensko, ČR i Polsko, v daném roce nezaměstnanost započala dlouhodobý pokles. Svého minima všechny pozorované státy dosáhly r. 2019. Česká republika dosáhla 2 %, Polsko i Maďarsko 3,2 % a Slovensko 5,8 %.

Z obrázku 6 lze pozorovat nízká nezaměstnanost u ČR i Maďarska, Polsko vykazovala výkyvovou na úrovni vysoké i nižší nezaměstnanosti a Slovensko se průměrně pohybovalo na dvakrát vyšší nezaměstnanosti než ČR.

Obrázek 7 Průměrná nezaměstnanost zemí V4 různých období
Zdroj: IMF 2021, upraveno autorem

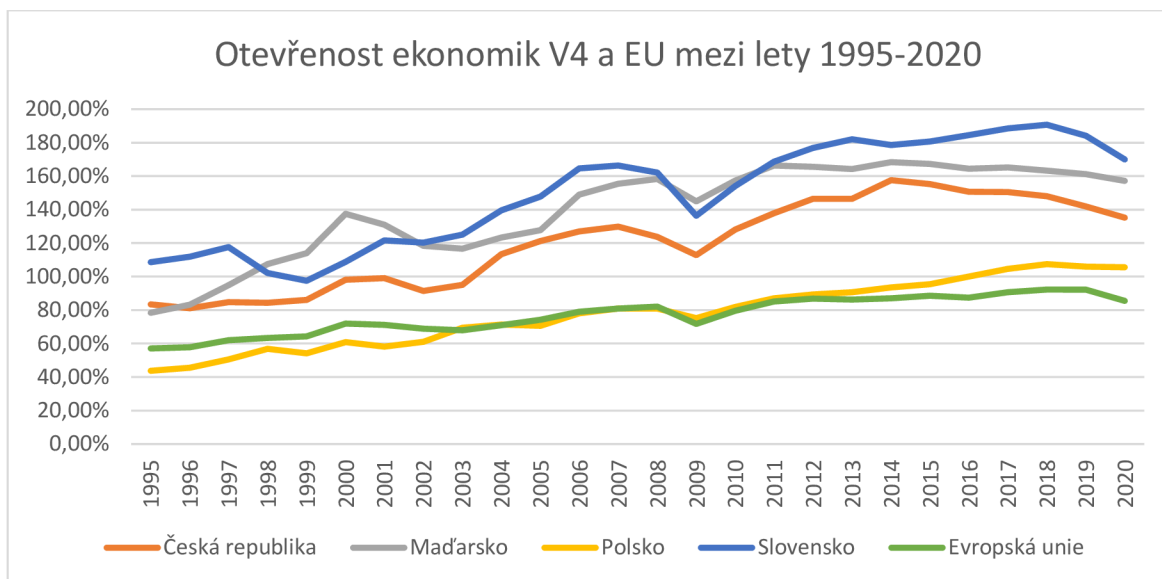
V období před vstupem zemí do EU vykazovaly všechny země V4 v průměru vyšší nezaměstnanost, než tomu bylo v období po vstupu do EU. Nejnižší míru nezaměstnanosti dlouhodobě registruje ČR.

2.4 Vývoj otevřenosti ekonomik Visegrádské čtyřky a Evropské unie

V této podkapitole je nastíněn vývoj otevřenosti zemí V4. Ke zhodnocení je použit poměrový ukazatel $\frac{\text{export} + \text{import zboží a služeb}}{\text{HDP}}$. Hodnoty vypovídají o tom, jak velký podíl HDP připadá na export a import zboží a služeb. Vyšší hodnoty značí velkou otevřenost, a tudíž i závislost na zahraničních zemích. To znamená, že daná země bude kopírovat vývoj zemí, do kterých vyváží/z kterých dováží.

Právě otevřenost ekonomiky je zásadním faktorem, který ovlivňuje vývoj ekonomiky při nepříznivých, ale i příznivých scénářích jiných ekonomik. Kromě otevřenosti je také důležitá diferenciací zboží a služeb, které daná země vyváží či dováží. Při nedostatečné diferenciaci hrozí výpadek dodavatele či odbytu pro důležitou komoditu. Proto je na dané zemi, aby zhodnotila svou otevřenost a poté aplikovala vhodnou diferenciaci, která by mohla zabránit nebo alespoň zmírnit dopady z jiných ekonomik. (Martinák 2016) (Fojtíková 2011)

Země V4 se před vstupem do EU zaměřovaly na zboží střední kvality, které vyráběly se skromnou technologickou náročností. Od r. 2004 se nezastavil vývoj patentů, díky kterým se kvalita výrobků posouvá. Trend zlepšování výrobních technologií v zemích V4 je tedy patrný. (Toporowski 2013)

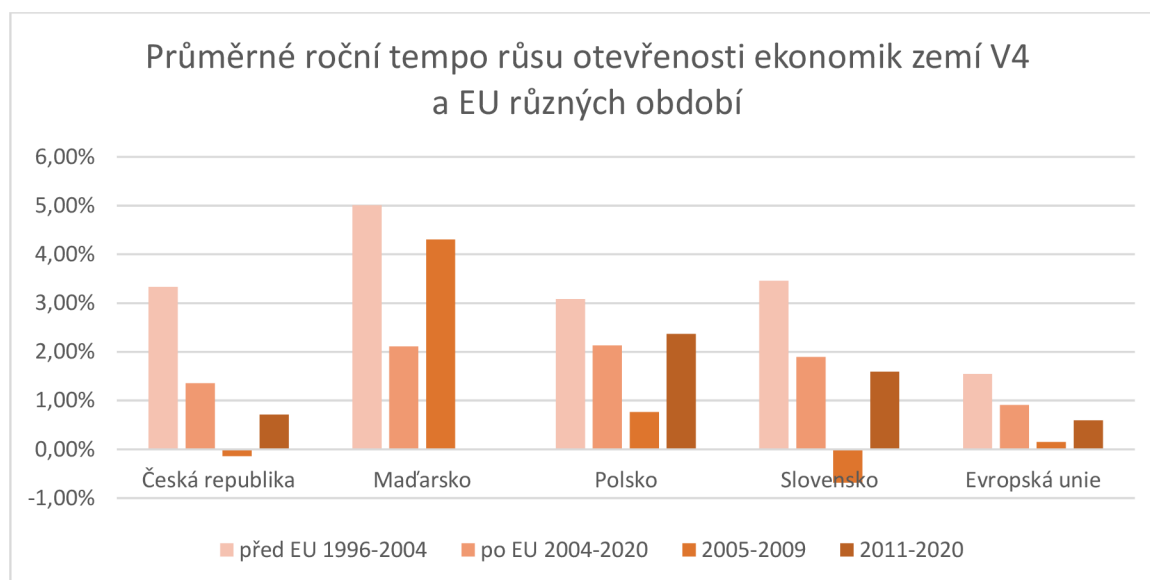
Obrázek 8 Otevřenost ekonomik V4 a EU mezi lety 1995-2020

Zdroj: IMF 2021, upraveno autorem

Nejotevřenější ze zemí V4 je nejmenší Slovensko, už od počátku pozorované doby dosahovalo 110 %. V r. 2020 dosáhlo téměř 170 %, to znamená, že otevřenost narostla o 60 p. b. Druhou nejotevřenější ekonomikou je od r. 2002 Maďarsko. Které od r. 1995 (78 %) navýšilo otevřenost do r. 2020 (157 %) o 79 p. b. Třetí je pak ČR, která navýšila poměrový ukazatel o 52 p. b. (1995 83 %, 2020 135 %). Polsko vykazovalo r. 1995 53 %, v r. 2020 105 %, tudíž vykázalo nejnižší nárůst otevřenosti za 25 let pouhých 48 p. b. Je však patrné, že ukazatel otevřenosti ekonomiky koreluje s velikostí ekonomiky a jejího vnitřního trhu. Menší země jsou obecně více závislé na obchodování se zahraničím. Velké země (rozlohou i počtem obyvatel) prosperují ekonomickou silou, která ústí v menší závislost na zahraničním obchodě. (Kovárník, Hamplová 2019)

V rámci 25letého vývoje můžeme pozorovat rostoucí trend otevřenosti všech ekonomik V4 i EU. Ovšem v porovnání všech sledovaných subjektů zaostával průměr zemí EU i Polska značně oproti Slovensku, Maďarsku i ČR po celé sledované období. Rozdíl mezi těmito dvěma skupinami se v rámci 25 let rozpínal. V posledních 5 letech rozdíl mezi těmito dvěma skupinami zmenšovala ČR.

V grafu 9 se ukazuje Maďarsko s nejvyššími růsty. Z předchozího grafu bylo vidět, že Maďarsko téměř zdvojnásobilo svoji otevřenost, nárůst otevřenosti nebyl evidován v r. 2020, kdy byla zapsána -0,01 %. Polsko v porovnání s ČR vykazuje větší růsty. To je dáno nízkou otevřeností Polska na začátku období. Největší růsty u všech zemí V4 jsou zaznamenány před vstupem do EU právě v důsledku nízké otevřenosti r. 1995.

Obrázek 9 Průměrné roční tempo růstu otevřenosti ekonomik zemí V4 různých období zemí V4 a EU různých období

Zdroj: IMF 2021, upraveno autorem

Země V4 byly a jsou členové organizací, které je navzájem spojují například CEFTA, WTO, EFTA a EU. Přesto ale vývoj otevřenosti nebyl stejný. Nelze říct, že by vstup do EU měl zásadní zásluhy ve vývoji otevřenosti ekonomik. Lze ale říci, že to byl další z kroků, který navazoval na kroky předchozí, které všechny společně vedly k větší otevřenosti ekonomik. U některých zemí více (Slovensko) a u některých méně (Polsko).

3. Obchodní bilance

Země V4 dlouhodobě směřující k integraci v rámci jednotného evropského trhu. Země V4 zaznamenaly změnu objemu a změnu věcné i teritoriální struktury. Komparativně bude míra výše uvedených změn zkoumána na kvantitativních ukazatelích vývoje obchodní bilance v následující kapitole. Cílem této kapitoly je představit obchodní bilanci, její význam jako ukazatele vývoje ekonomik a nastínit informace, které lze pro další analýzy využít.

Kapitola se zabývá teorií obchodní bilance, nastíněny jsou rovněž faktory ovlivňující vývoj obchodní bilance. Autorka taktéž věnuje pozornost zdrojům dat pro další zpracování komparativní analýzy vývoje obchodní bilance, tj. obchodu zbožím v zemích V4 v období před a po vstupu do EU.

3.1 Teorie obchodní bilance

Obchodní bilance je tvořena tokem exportu a importu zboží z a do země. V případě většího exportu zboží nad importem dané země je saldo obchodní bilance aktivní neboli v přebytku. V případě menší hodnoty exportu, než importu je saldo obchodní bilance záporné neboli ve schodku. (Mendel a Durčáková 2003)

Saldo obchodní bilance spolu s bilancí služeb tvoří takzvanou výkonovou bilanci, která je výraznou položkou salda běžného účtu a dále celé platební bilance. Mendel a Durčáková (2003) uvádí, že obchodní bilance, ale i výkonová bilance, zejména pro malé otevřené ekonomiky jako je ČR, Maďarsko i Slovensko (nastíněno v kapitole 2), je důležitou složkou, která ovlivňuje HDP.

Stejně tak Mandel a Tomšík (2003) tvrdí, že saldo běžného účtu je zásadním při určení mezinárodní investiční pozici země. Právě saldo obchodní bilance (i výkonné bilance) by se dalo interpretovat jako schopnost konkurenceschopnosti ostatních zemí.

Z disertační práce Ondřeje Šímy (2020) jsou kvalifikovány čtyři skupiny zemí podle salda obchodní bilance. V první skupině jsou země s poměrně velkým schodkem obchodní bilance. Jsou to země zaostalé, často s nestabilními politickými podmínkami, ostrovní země

nebo země poznamenané válečnými konflikty. Na druhé straně jasně definovanou skupinou jsou země se značným přebytkem obchodní bilance. Právě přebytek tkví v bohatství nerostnými surovinami nebo významných vývozem zpracovatelského průmyslu. Dvě (prostřední) kategorie se nedají jasně specifikovat. Jednou z těchto kategorií jsou země s poměrně malým schodkem obchodní bilance, druhou nejasně definovatelnou kategorií jsou země s poměrně malým přebytkem obchodní bilance. V obou kategoriích se nachází země vyspělé i méně vyspělé, malé i velké, ostrovní i pevninské. Jediné, co Šíma považoval za rozdíl bylo, že se v kategorii s poměrně malým přebytkem obchodní bilance pohybovalo více zemí vyspělých.

V případě, že je bilance záporná znamená to, že víc peněz z ekonomiky se odlívá, než přitéká. Bodem zájmu v tomto případě je kompenzace ostatními saldy běžného účtu (saldo bilance služeb, saldo bilance výnosů a saldo běžných převodů) (Maeverick, Kelly, Rathburn 2021). S cílem vyrovnání celkové platební bilance může zasáhnout stát v podobě zvýšení příjmů (daní) nebo snížením vládních výdajů (Neumann, Žamberský, Jiránková 2010). V případě pevného a fixního měnového kurzu zasahuje centrální banka devizovými intervencemi.

3.2 Komoditní členění obchodní bilance zemí V4

Pro tuto podkapitolu byla data čerpána z World Integrated Trade Solution (WITS), avšak detailněji o konkrétních zemích V4 je pojednáno v následující kapitole 4.

Komodity, které převládaly exportům a importům r. 1995 jsou nejobchodovanějšími komoditami i v dalších letech. Pořadí obchodovaných komodit se téměř neměnilo, jen rozdíly mezi danými komoditami se rozšiřovaly.

Pro všechny země platí, že nejobchodovanější komoditou byla strojírenská produkce, která navyšovala podíl v průběhu pozorovaného období. V r. 2019 přesahoval u ČR, Maďarska i Slovenska podíl 35 % na celkových importech/exportech. Dalšími důležitými komoditami pro export i import byly dopravní prostředky, které v 90. letech netvořily důležitou komoditu, ale v r. 2019 byly druhou nejobchodovanější komoditou (Slovensko, ČR). Poté chemická produkce, kovodělná produkce a paliva tvořily značný podíl

exportů/improtů. Naopak pokles zaznamenal textilní a oděvní průmysl, který se ve všech zemích vytrácel. Taktéž potravinářský průmysl nabýval nižších hodnot (kromě Polska).

3.3 Teritoriální členění obchodní bilance zemí V4

Pro tuto podkapitolu byla data čerpána z World Integrated Trade Solution (WITS), avšak detailněji o konkrétních zemích V4 je pojednáno v následující kapitole 4.

Z pohledu teritoriálního hlediska jsou země V4 nejvíce závislé na zemích Evropy a Asie. Jedná se především o Německo, které tvoří mezi 20-30 % exportního i importního partnerství zboží pro země V4. Důležitými zeměmi vývozu jsou si země V4 navzájem, obzvláště v poslední 10 letech. Největší návázanost vidíme mezi ČR a Slovenskem. Dalšími důležitými exportními partnery jsou Francie, Itálie, Rakousko, Spojené království a Rusko.

Importi zboží má na rozdíl od exportu zboží širší portfolio partnerů. Stejně jako u exportů mluvíme o největším importním partnerovi zboží pro země V4 o Německu. Procenta importu se pohybují od 15 do 30 %. Čína se stala po vstupu do EU důležitým importním partnerem pro země V4. Import do Číny byl zastoupen v r. 2019 v rozmezí od 5 do 16 %. Stejně jako v případě exportu zboží jsou si země V4 důležitými dovozními partnery, zejména po vstupu do EU. Dále importují do Francie, Itálie, Nizozemska, Rakouska, Švýcarska a Ruska.

3.4 Faktory ovlivňující vývoj obchodní bilancev zemích V4

V této podkapitole jsou nastíněny faktory, které mají dopady na obchodní bilanci.

Inflace je důležitý faktor, který ovlivňuje obchodní bilanci. Nízká, stabilní míra inflace, přispívá ke konkurenceschopnosti. Pokud by daná ekonomika disponovala vyšší inflací než ekonomiky, kam exportuje, zboží by se pro zahraničí zdražilo a tím pádem by došlo k nižší konkurenceschopnosti a možnému snížení exportů. (Kelly, Logan 2021)

Spolu s inflací jsou exporty a importy ovlivňovány devizovým kurzem. Země V4 kromě Slovenska mají vlastní měnu, které přímo ovlivňuje ceny exportů i importů. Posilování

devizového kurzu může mít pozitivní dopad na importy, ale negativní dopad na exporty. Při posílení měny dochází ke zlevňování importů a zdražování exportů. (Neumann, Žamberský a Jiránková 2010)

Mezi další faktory, které ovlivňují obchodní bilance jsou mezinárodní ekonomické vazby a jejich dopad na MO. Právě posílení vazeb vede k posílení MO ekonomiky. Pro země V4 byl důležitým krokem pro MO vstup do WTO a EU.

Před r. 1994 bylo nevážené průměrné clo v ČR na úrovni 6 %, v Maďarsku 20 %, v Polsku 11 % na průmyslové zboží a 20 % na potravinářské a zemědělské produkty. Dalšími bariérami jsou i kvóty nebo speciální daňové přírážky, která na Slovensku tvořilo 10 % na importované zboží. (Bröcker 1998)

Z druhé kapitoly víme, že Polsko i Slovensko bojovalo s nezaměstnaností z důvodu nízké vzdělanosti a neschopnosti adaptace pracovníků na nové prostředí. Vzdělání a kvalifikace pracovníků ovlivňuje přímo obchodní bilanci. V případě převahy nekvalifikovaných pracovníků není ekonomika schopná konkurovat na úrovni technologicky složitých výrobků zemím, které mají pracovníky kvalifikované a vzdělané. Nekvalifikovanost a nižší vzdělání také přináší menší produktivitu v porovnání s kvalifikovaností a vyšším vzděláním. (Kelly, Logan 2021)

Ruku v ruce s úrovní pracovníků jde vybavenost výrobních faktorů kapitálu. Technická úroveň strojů ústí v určitou produktivitu. (Šíma 2020)

Dalším faktorem, který má dopad na obchodní bilanci (zároveň je navázaný na vybavenost výrobních faktorů kapitálu) je alokace úvěrů v ekonomice. Pokud jsou úvěry alokovány do domácností můžeme pozorovat růst spotřeby v ekonomice. Při alokaci úvěrů do podniků (pro země V4 mluvíme o zpracovatelském, strojírenském a zemědělském průmyslu) pozorujeme výrazný a dlouhodobý nárůst exportu zboží. (Islam 2017)

Obchodní bilance ekonomiky je ovlivňována také její strukturou. V případě neelastické poptávky dané komodity je možné tvrdit, že tyto položky obchodní bilance nebudou kolísat a zároveň tyto položky budou generovat stálý příjem. Těmito položkami jsou hlavně nerostné suroviny, které jsou téměř nenahraditelné (v krátkodobém pohledu).

Naopak položky tvořené zemědělským průmyslem mají malou přidanou hodnotu, proto je potřeba zaměřit se na kroky, které vedou k zemědělským produktům s větší přidanou hodnotou, jimiž jsou různá zpracování zemědělských produktů. (Szabo, Grznar, Zelina 2018)

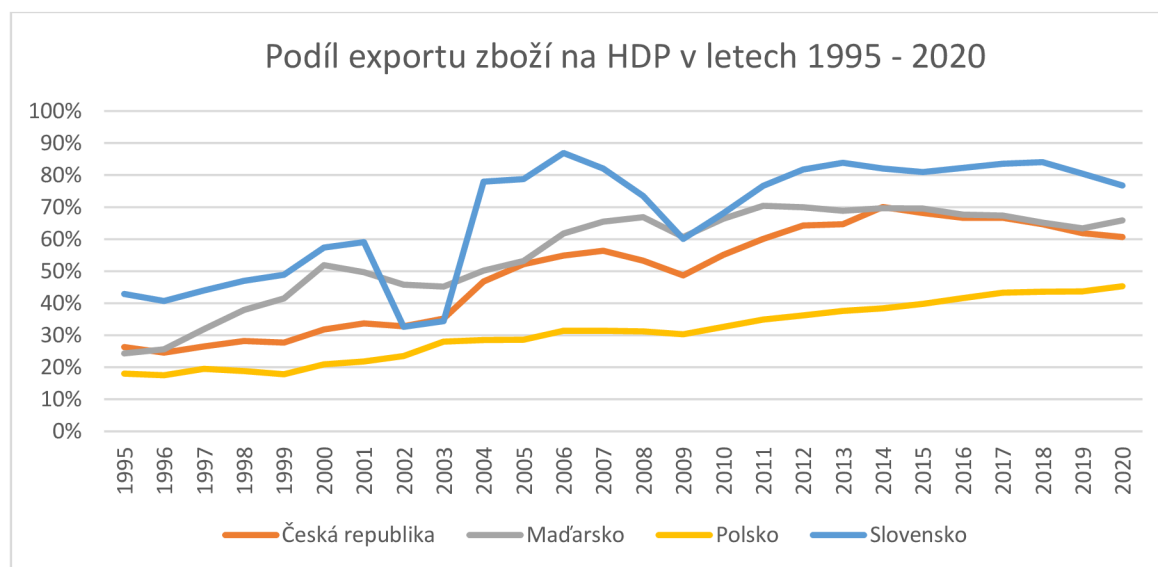
Určitý vliv mají na obchodní bilanci i služby, které jsou navázány na podpůrné zboží více či méně. Právě doprava je jedna ze služeb, která dokáže ovlivnit obchodní bilanci Slovenska. Jelikož významný podíl exportů Slovenska je založena na dopravních prostředcích. (Šíma 2020) (WITS 2021)

4. Vývoj obchodní bilance zemí V4

Čtvrtá kapitola je zaměřena na podrobnější vývoj obchodní bilance zemí V4, je zde dokumentován vývoj exportu, importu a salda obchodní bilance zbožím. V dalších podkapitolách je obchodní bilance rozebrána z pohledu strukturálního i teritoriálního. Data, z kterých jsou tvořeny grafy a tabulky byla čerpána z databáze WITS. Hodnocené období je odvislé od dostupnosti dat, tudíž od r. 1995 do r. 2019/2020.

4.1 Komparativní posouzení objemu obchodní bilance zemí V4

K posouzení objemu obchodní bilance zemí V4 byly použity ukazatele $\frac{\text{Export zboží}}{\text{nominální HDP}} * 100$, $\frac{\text{Import zboží}}{\text{nominální HDP}} * 100$ a $\frac{\text{Export} - \text{import zboží}}{\text{nominální HDP}} * 100$. Právě podíl exportu/importu vůči HDP jasně vykresluje hodnoty, které nejsou zkreslené velikostí zemí. Je potřeba nezapomenout na fakt, že otevřenost je odvislá od velikosti ekonomik. Ekonomiky větší rozlohou i obyvatelstvem mají větší vnitřní trh, tím pádem mají předpoklad k nižší otevřenosti.

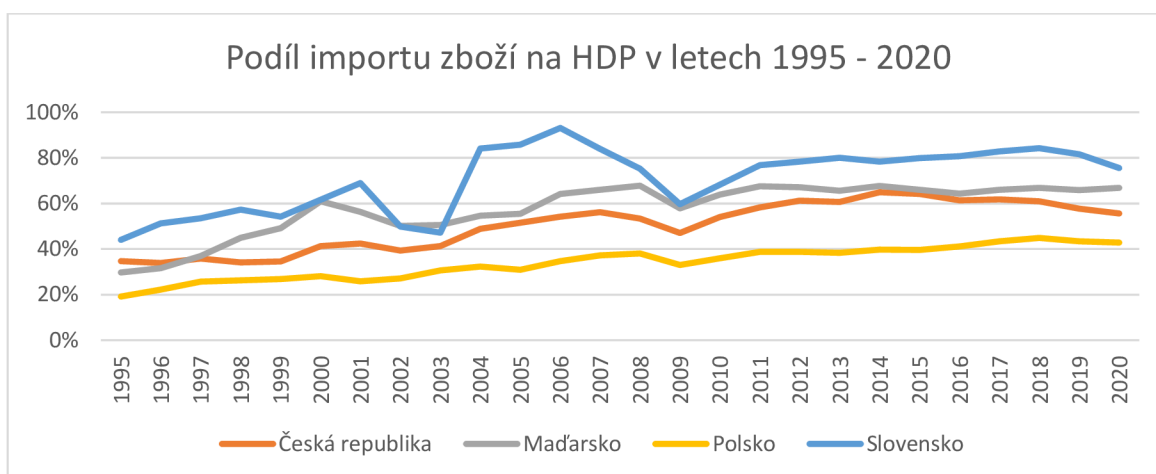

Obrázek 10 Podíl exportu zboží na HDP v letech 1995–2020

Zdroj: IMF 2021, upraveno autorem

Za pozorovaných 25 let země V4 výrazně navýšily podíl exportů na HDP. Největší nárůst zaznamenalo Maďarsko, které navýšilo ukazatel o 42 p. b. ČR navýšilo podíl exportu na HDP o 35 %, Slovensko o 34 % a Polsko o 30 %. Z grafu jsou patrné 3 růstové trendy.

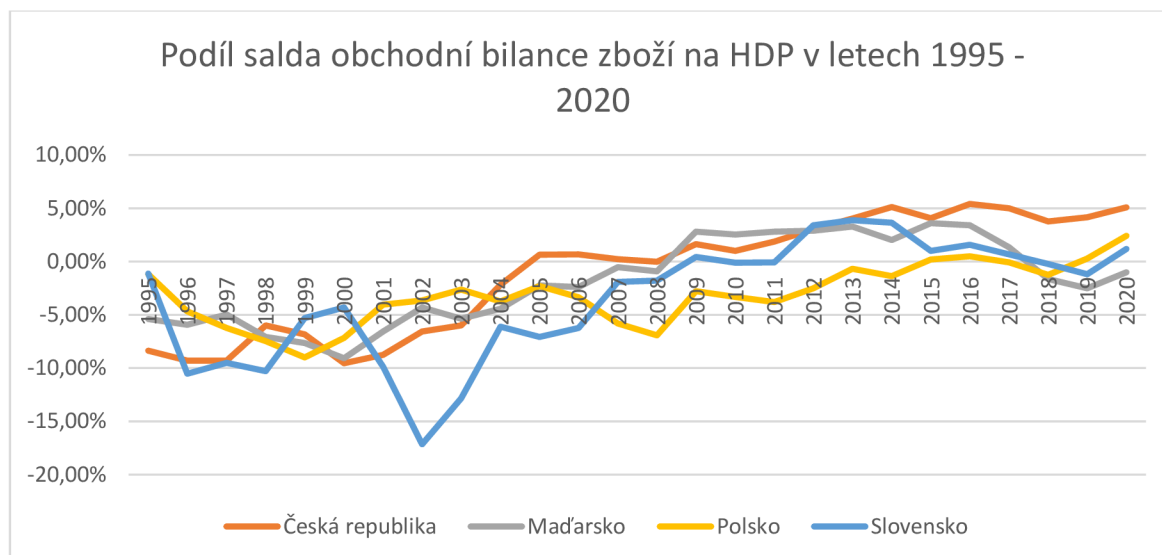
První, který byl výrazný hlavně pro Slovensko a Maďarsko byl do r. 2001. Druhý růst nastal r. 2003, tento zlom byl efektivní pro Slovensko, poté i ČR a Maďarsko, Polsko nezaznamenalo výrazný nárůst. Pokles nastal r. 2009, po kterém následoval opětovný růst exportu na HDP. Přestože se při krizi Slovensko dostalo na úroveň Maďarska během jednoho roku, stalo následující rok znovu zemí s největším podílem exportu na HDP ze zemí V4. ČR a Maďarsko se během vývoje protínaly, nejdelší sladění ukazatele lze pozorovat mezi lety 2014-2019, kdy se pohybovaly na totožném %. Z větší části vývoje, ale Maďarsko vykazovalo vyšší podíl exportu na HDP. V r. 2020 bylo Slovensko o 11 % otevřenější v exportech než Maďarsko a o 15 % otevřenější v exportech než ČR. V Polsku r. 2020 činil exportu na HDP o 32 % méně než na Slovensku.

Obrázek 11 Podíl importu zboží na HDP v letech 1995–2020

Zdroj: IMF 2021, upraveno autorem

Při porovnání hodnot r. 1995 a 2020 vidíme, že nejvíce nvyvýšilo import na HDP Maďarsko o 37 %, poté Slovensko o 32 %, Polsko o 24 % a nejmenší nárůst zaznamenala ČR 21 %. Oproti exportu na HDP je nárůst v případě všech zemí menší. Můžeme tedy říct, že importy rostly menším tempem. Vývoj importu na HDP téměř kopíroval ukazatel exportu na HDP. Slovensko i Maďarsko poměrně výrazně navýšili import na HDP před rokem 2001. Prudký nárůst r. 2003 je vidět u Slovenska. ČR po r. 2003 rostla mírně a Polsko a Maďarsko rostlo téměř nepozorovatelně. Propad importu na HDP r. 2009 byl následován mírným růstem do r. 2014. Poté Slovensko i Polsko nadále mírně rostlo. Maďarsko stagnovalo a ČR snižovalo ukazatel importu na HDP. V r. 2020 ze zemí V4 nejvíce vůči HDP ekonomiky importovalo Slovensko, poté Maďarsko, ČR a nejméně Polsko.

Obrázek 12 Podíl salda obchodní bilance zboží na HDP v letech 1995–2020

Zdroj: IMF 2021, upraveno autorem

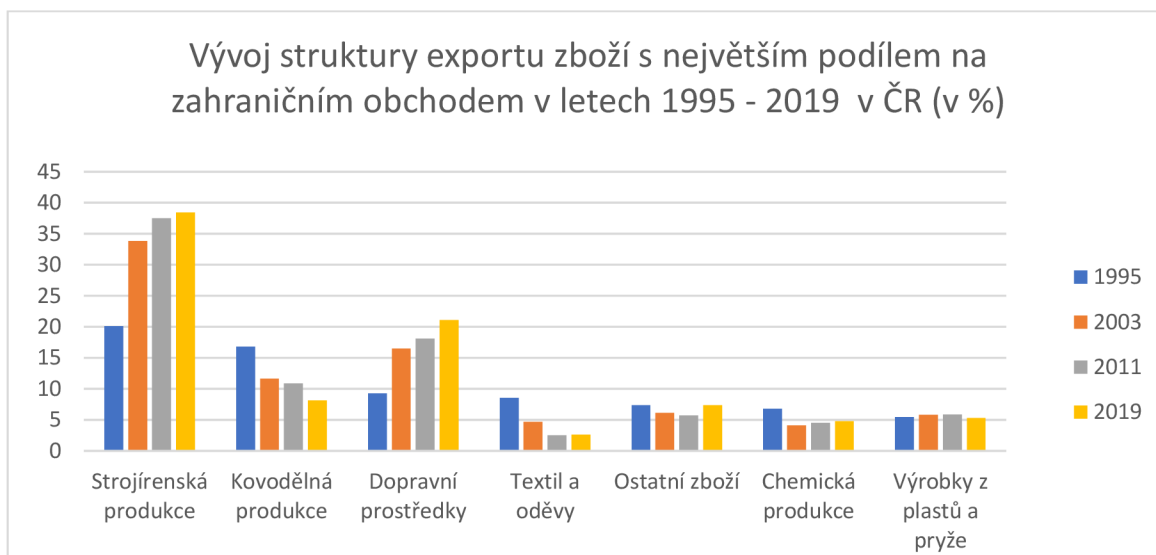
Vývoj salda obchodní bilance na HDP v obrázku 12 potvrzuje obrázek 10 a 11, kdy země V4 od r. 1995 dosáhli přebytkové obchodní bilance. Slovensko spolu s Polskem, v r. 1995 vykazovaly mírně schodkovou obchodní bilanci, zatímco Maďarsko a ČR už měly schodek obchodní bilance vyšší. Postupným vývoje, kdy v 90. země kolísaly nastal pokles schodků všech zemí V4. Slovensko naopak prudce navýšilo schodek. První zemí, která si zapsala přebytek obchodní bilance byla ČR r. 2005. Od tohoto okamžiku ČR přebytek každým rokem postupně navyšovala. Maďarsko a Slovensko hranici překročily r. 2009. Slovensko se do r. 2011 drželo na vyrovnané obchodní bilanci, zatímco Maďarsko zaznamenávalo větší přebytky než ČR. Polsko okusilo přebytek obchodní bilance r. 2016, poté ale inkasovala mírný schodek, až r. 2019 a 2020 si zapsala přebytkovou obchodní bilanci. Maďarsko r. 2020 skončilo se schodkem obchodní bilance. Ostatní země V4 zaznamenaly přebytek, nejmenší Slovensko, poté Polsko a největší ČR.

4.2 Komoditní vývoj obchodní bilance

Pro zhodnocení vývoje obchodní bilance z pohledu komoditního byla použita data z databáze WITS, která komodity rozřadila do jednotlivých skupin. V grafech jsou zastoupeny komodity s největším objemem z celkového exportu/importu pro roky 1995 a 2019. Pro jasné porovnání vývoje byly zvoleny 4 roky se stejným intervalem 8 let,

tudíž 1995, 2003, 2011 a 2019. Lze tedy přehledně posoudit kdy, a o kolik jaká komodity navýšila nebo snížila podíl na celkovém exportu/importu.

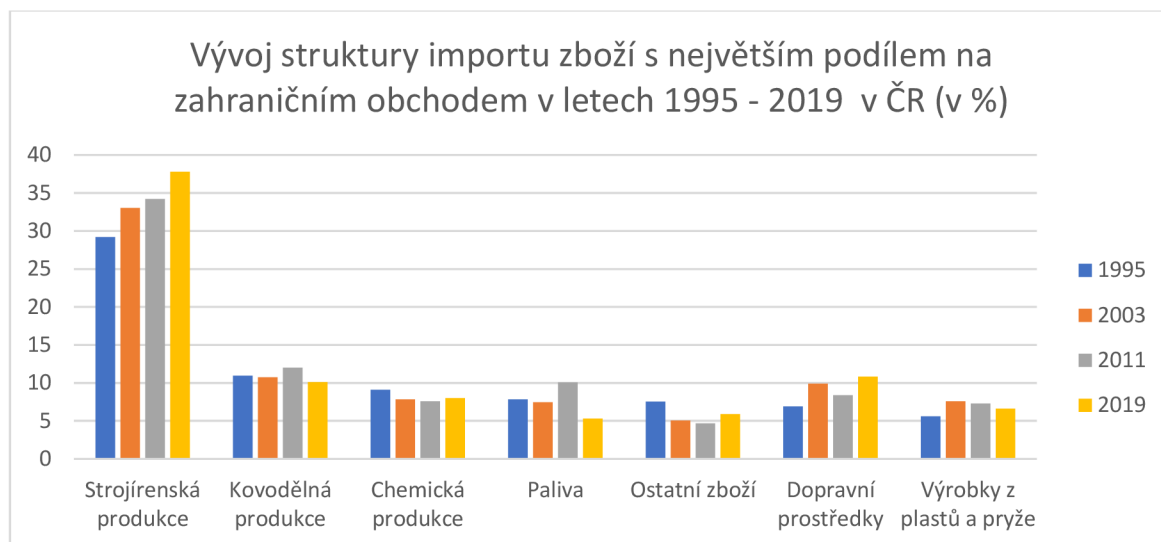
4.2.1 Česká republika

Obrázek 13 Vývoj struktury exportu zboží s největším podílem na zahraničním obchodě v letech 1995–2019 v ČR (v %)

Zdroj: WITS 2021, upraveno autorem

Strojírenská produkce, tvořila v r. 1995 20 % celkového exportu zboží ČR. Skok o 13 % byl zaznamenán mezi roky 1995 a 2003, v dalších letech byl podíl na celkovém exportu navyšován jen o pár procent (4 a 1 %). Druhou komoditou, která navýšila podíl během pozorovaného období jsou dopravní prostředky. Stejný scénář skokového růstu nastal mezi lety 1995 a 2003. Menší nárůst exportu dopravních prostředků na celkovém exportu ČR byl zaznamenán v dalších letech. V r. 2020 byly dopravní prostředky druhou nejexportovanější komoditou ČR za strojírskou produkcí zaostávaly o 17 %. Naopak trend zmenšujícího podílu na celkovém exportu zaznamenala kovodělná produkce a textil a oděvy. U textilu a oděvů v r. 2020 vidíme minimální podíl na exportech oproti ostatním komoditám. Ostatní zboží, chemická produkce i výrobky z plastů a pryže kolísají na podobné úrovni.

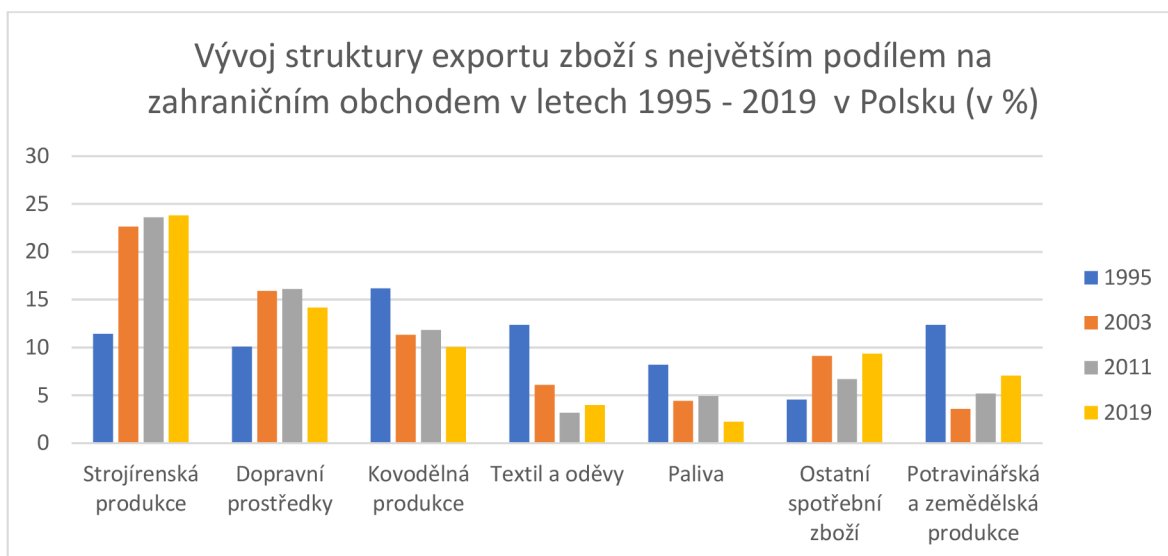

Obrázek 14 Vývoj struktury importu zboží s největším podílem na zahraničním obchodem v letech 1995–2019 v ČR (v %)

Zdroj: WITS 2021, upraveno autorem

Z pohledu importů byla od r. 1995 nejimportovanější komoditou strojírenská produkce, která v průběhu navyšovala postupně a stejnoměrně. V r. 2019 tvořila téměř 38 % z celkového importovaného zboží. Menší zastoupení lze vidět v kovodělné produkci, která kolísá kolem 10 %. Import dopravních prostředků má rostoucí tendenci. V r. 2019 byl druhou nejimportovanější komoditou s rozdílem 27 % oproti nejvíce importované strojírenské produkci. Chemická produkce od r. 1995 snížila o 1 %, paliva o 2,5 %, ostatní zboží o 1,5 % a výrobky z plastů a pryže navýsily podíl na importech o 1,3 %.

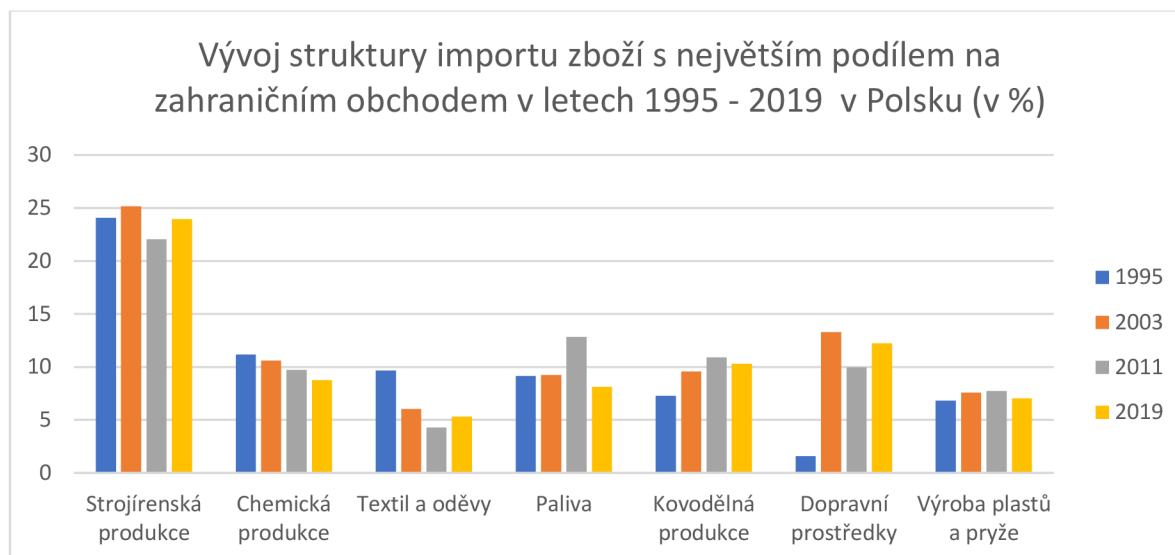
4.2.2 Polsko

Obrázek 15 Vývoj struktury exportu zboží s největším podílem na zahraničním obchodu v letech 1995–2019 v Polsku (v %)

Zdroj: WITS 2021, upraveno autorem

V Polsku největší rozkvět zaznamenala strojírenská produkce, která zdvojnásobila exporty mezi lety 1995 a 2003, v dalších letech rostla jen nepatrně a v r. 2019 byla nejexportovanější komoditou s podílem 24 % z celkových vývozů. Dopravní prostředky také navýšily podíl před rokem 2003, v dalších letech kolísaly. V r. 2019 zastupovaly 14 % celkového exportu zboží. Kovodělná produkce tvořila největší podíl v r. 1995, ale snížením exportů v r. 2019 klesla na třetí pozici s 10 %, celkem tedy poklesl export o 6 %. Další výrazný pokles zaznamenal textil a oděvnictví, které odepsalo 8 % od r. 1995. Pokles na vývozu zaznamenala i paliva, která se snížila o 6 %. Naopak nárůst od r. 2003 zaznamenalo potravinářství a zemědělská produkce. Tento nárůst nastal po masivním poklesu, kdy v r. 1995 tvořilo potravinářství a zemědělská produkce 12 % a v r. 2003 pouhá 4 %.

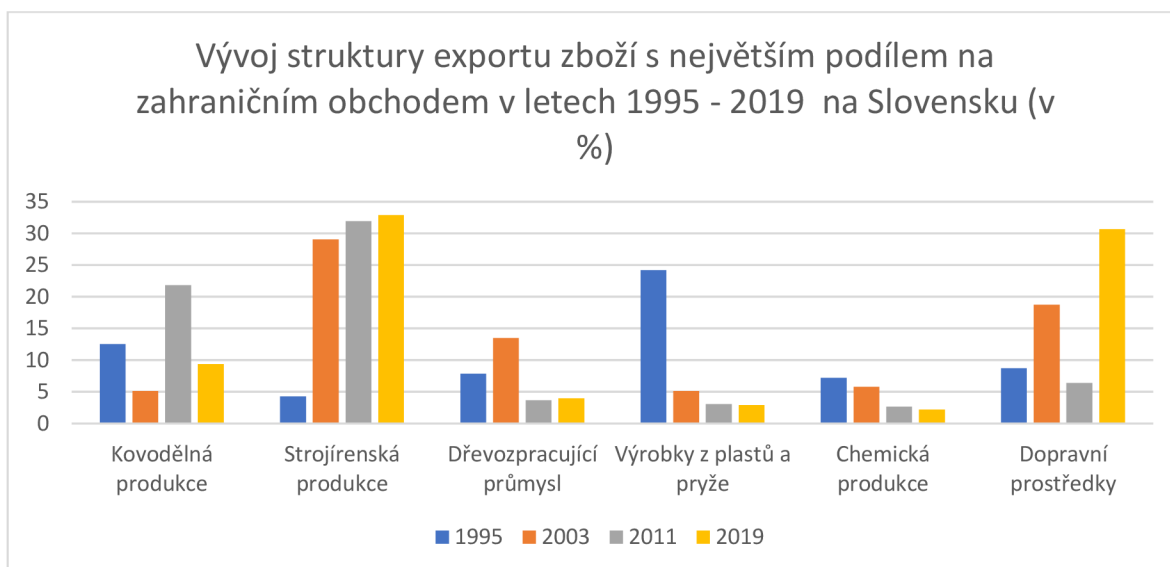

Obrázek 16 Vývoj struktury importu zboží s největším podílem na zahraničním obchodu v letech 1995–2019 v Polsku (v %)

Zdroj: WITS 2021, upraveno autorem

Největší podíl na importech má strojírenský průmysl, který se výrazně nezměnil od r. 1995. Objemově druhou komoditou r. 2019 byly dopravní prostředky, které od r. 1995 do r. 2003 navýšily o 11,5 %. Poté kolísaly a v r. 2019 zastupovaly 12 % celkových importů. Kovodělná produkce v r. 2019 byla obchodována z 10 % celkových importů, od r. 1995 postupně navyšovala podíl. Naopak chemická produkce od r. 1995 redukovala podíl z celkových obchodů. Z původních 11 % r. 1995 skončila na 8,7 % r. 2019. Paliva byla během pozorovaného období obchodována ve stejném poměru až na rok 2011, kdy byla komodita obchodována o 3,8 % více než v ostatních letech. Výroba z plastů a pryže kolísala na přibližně stejné úrovni. V r. 2019 byla 6. nejimportovanější komoditou. Ztrátu významu z pohledu importů byl zaznamenána u textilu a oděvů. Z téměř 10 % kleslo textilní zboží na polovinu r. 2019.

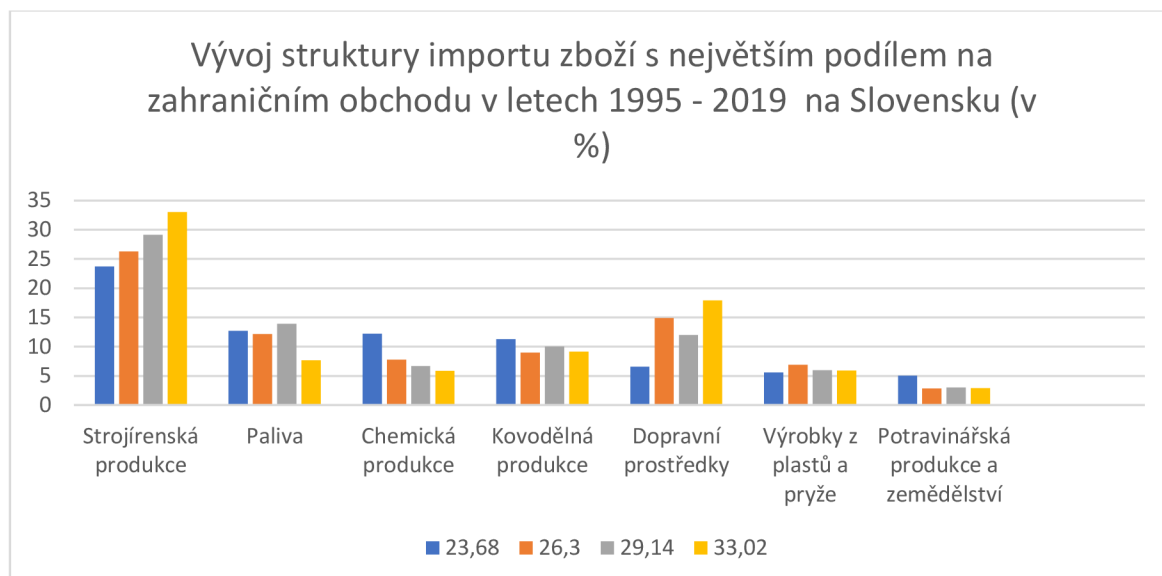
4.2.3 Slovensko

Obrázek 17 Vývoj struktury exportu zboží s největším podílem na zahraničním obchodu v letech 1995–2019 na Slovensku (v %)

Zdroj: WITS 2021, upraveno autorem

Na první pohled je graf zachycující exporty Slovenska nejdynamičtější. Marginální nárůst zaznamela strojírenská produkce do r. 2003, poté pokračovala v mírném růstu. Další skokový nárůst byl zapsán u dopravních prostředků. Významný nárůst byl znatelný do r. 2003, poté ale podíl dopravních prostředků na exportech klesl načež vyrostl ještě o něco výše, konkrétně na 30 %. Čímž se dopravní prostředky staly druhou nejexportovanější komoditou hned za strojírenskou produkci (32,8 %). Další komodity jsou exportovány z méně jak 10 %. Kovodělná produkce r. 2011 tvořila 21 % z celkových exportů. R. 2019 ale propadla na 9 %. Výrobky z plastů a pryže v r. 1995 tvořily 24 % exportů, v r. 2019 pouhá 3 %. Spolu s dřevozpracujícím průmyslem a chemickým průmyslem.

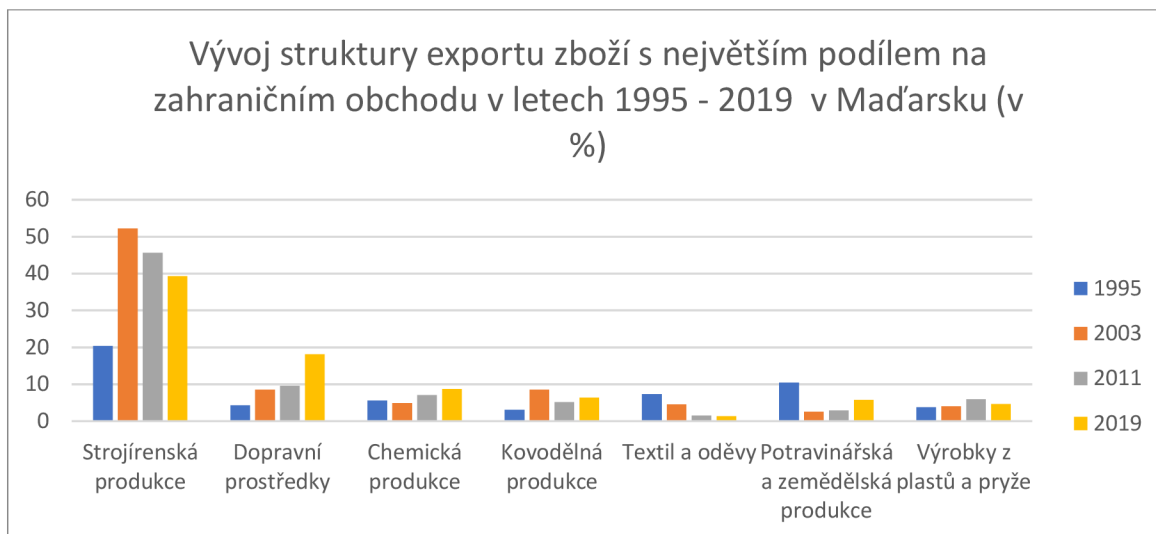

Obrázek 18 Vývoj struktury importu zboží s největším podílem na zahraničním obchodu v letech 1995–2019 na Slovensku (v %)

Zdroj: WITS 2021, upraveno autorem

Nejvíce importovanou komoditou bylo zboží strojírenské produkce, které pravidelně rostlo. V r. 2019 dosáhlo 33 % z celkových importů. Dopravní prostředky také navýšily podíl obchodů z 6,5 % r. 1995 na 17,9 % r. 2019, čímž se staly druhou nejimportovanější komoditou r. 2019. Kovodělná produkce kolísala kolem 10 % po celou pozorovanou dobu. Výrobky z plastů a pryže kolísaly kolem 5 % z celkových importů. Paliva i chemická produkce zaznamenala propad v importech. Paliva propadla z 12 % na 7 % a chemická produkce z 12 % na 5 %. Potravinářství a zemědělství také propadlo a r. 2019 činila necelá 3 % z celkových importů.

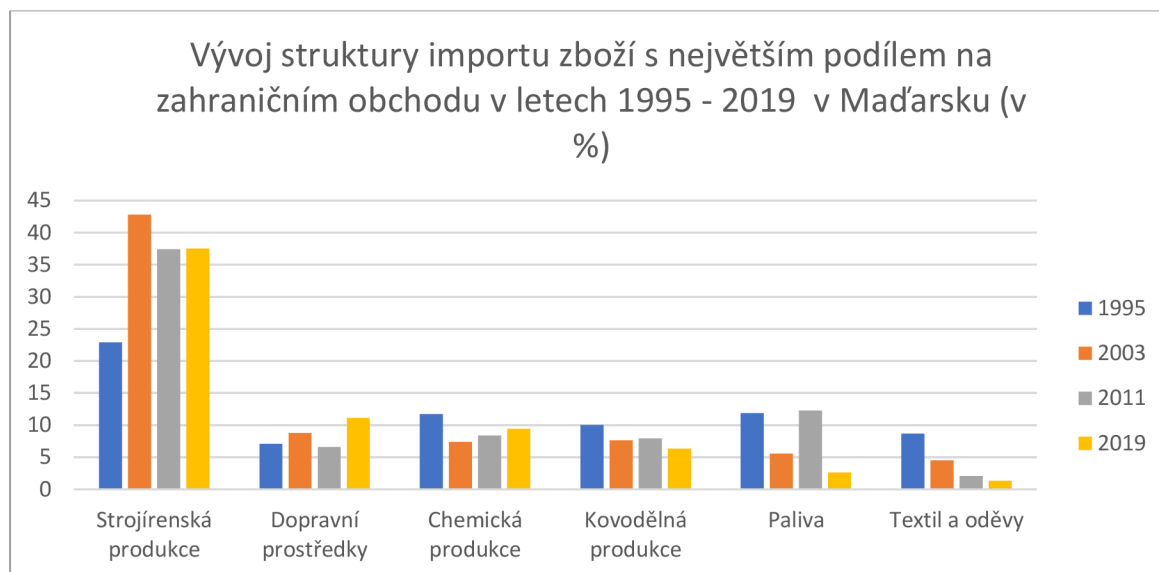
4.2.4 Maďarsko

Obrázek 19 Vývoj struktury exportu zboží s největším podílem na zahraničním obchodu v letech 1995–2019 v Maďarsku (v %)

Zdroj: WITS 2021, upraveno autorem

Maďarský export je nejvíce zastoupen strojírenskou produkcí, která více než dvojnásobila exporty mezi lety 1995 a 2003, zároveň r. 2003 přesáhla 50 % podíl na celkových exportech. Poté ale podíl postupně klesal, r. 2019 skončil na 39 %. Naopak dopravní prostředky r. 1995 tvořily 4 % a r. 2019 18 % z celkových exportů. Další nárůst byl zaznamenán u chemické produkce, která zakončila rok 2019 na 8,7 % z celkového importu zboží. Kovodělná produkce od r. 1995 rostla. R. 2019 obchod kovodělné produkce tvořil 6 % z celkových exportů. Textil a oděvy v průběhu období z původních 7 % propadl na 1,3 %. I potravinářství a zemědělství zaznamenalo propad a skončilo na 5,7 %.

Obrázek 20 Vývoj struktury importu zboží s největším podílem na zahraničním obchodu v letech 1995–2019 v Maďarsku (v %)

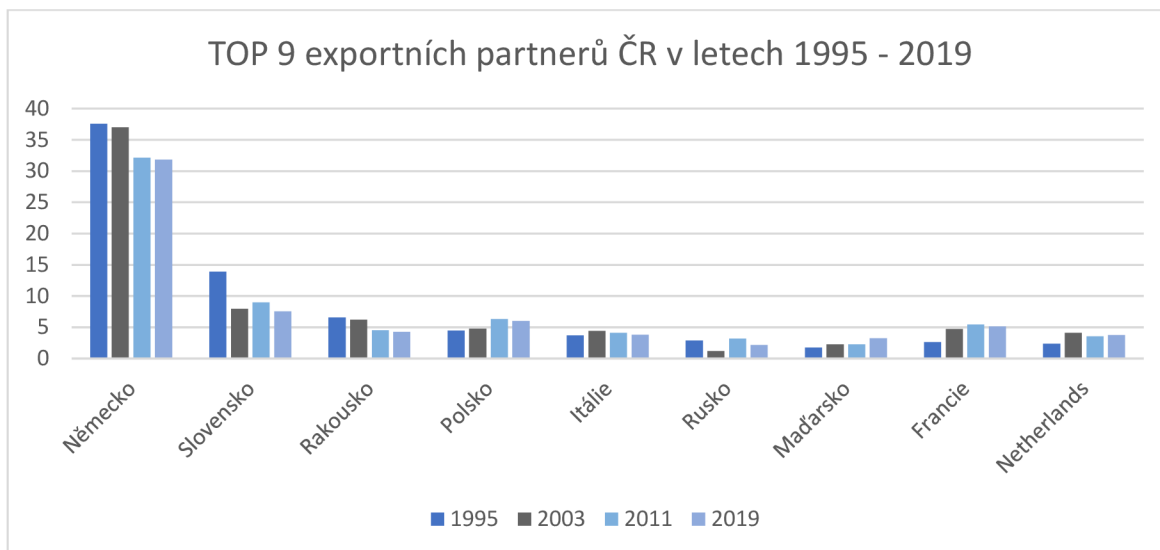
Zdroj: WITS 2021, upraveno autorem

Pro maďarský import byla a je důležitá strojírenská produkce, která r. 1995 představovala 23 % z celkových importů, v r. 2019 činila 37,5 %. Dalšími důležitými komoditami r. 2019 byly dopravní prostředky a chemická produkce. Dopravní prostředky zaznamenaly růst, zatímco chemická produkce byla v r. 1995 vyšší než r. 2019, v r. 2003 klesla na minimum a od tohoto roku podíl na importech rostl. Kovodělná produkce od r. 1995 změnšila podíl na celkovém exportu o 4 %. Paliva střídavě klesala a stoupala, ale v r. 2019 tvořily jen malou část importů a to 2,6 %. Textil a oděvy postupně snižují podíl na importech, r. 2019 to bylo 1,3 %.

4.3 Teritoriální vývoj obchodní bilance

V další podkapitole se práce zabývá teritoriální strukturou obchodní bilance zemí V4. V průběhu pozorovaného období byly posuzovány 4 roky, jako v předchozí podkapitole 1995, 2003, 2011 a 2019. V grafech se nachází TOP 9 partnerských zemí podle podílu obchodu zbožím se zeměmi. Lze tedy posoudit vývoj partnerů zvláště pro export i import.

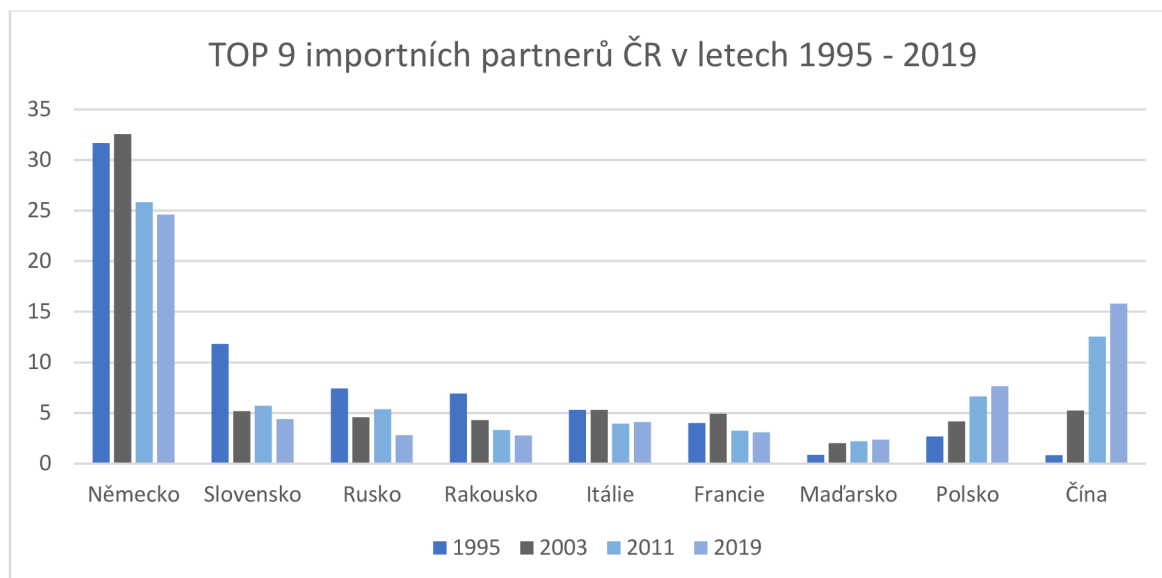
4.3.1 Česká republika

Obrázek 21 TOP 9 exportních partnerů ČR v letech 1995–2019

Zdroj: WITS 2021, upraveno autorem

ČR v roce 1995 nejvíce exportovala do Německa (37,5 %), poté do Slovenska (14 %), dále do Rakouska, Polska, Itálie, Ruska, Maďarska, Francie a Nizozemska. Během pozorovaného období se závislost na Německu snížila z 37 % na 31 %. Hlavní snížení je vidět mezi lety 2003 a 2011, tedy po vstupu do EU. Export do Slovenska se postupem let snižoval, v r. 2019 exportovala ČR do Slovenska ze 7 %. Navýšení exportů můžeme pozorovat do Polska a Francie. Kdy nárůsty byly zaznamenány po roce 2003. téměř nepatrný nárůst je zaznamenání s Maďarskem a Nizozemskem. Naopak menší podíl obchodů byl zaznamenán s Rakouskem, kdy obchod z 6,5 % klesl na 4 % z celkových exportů z ČR. Itálie se drželo kolem 4 % a Rusko mezi 1 a 2 %.

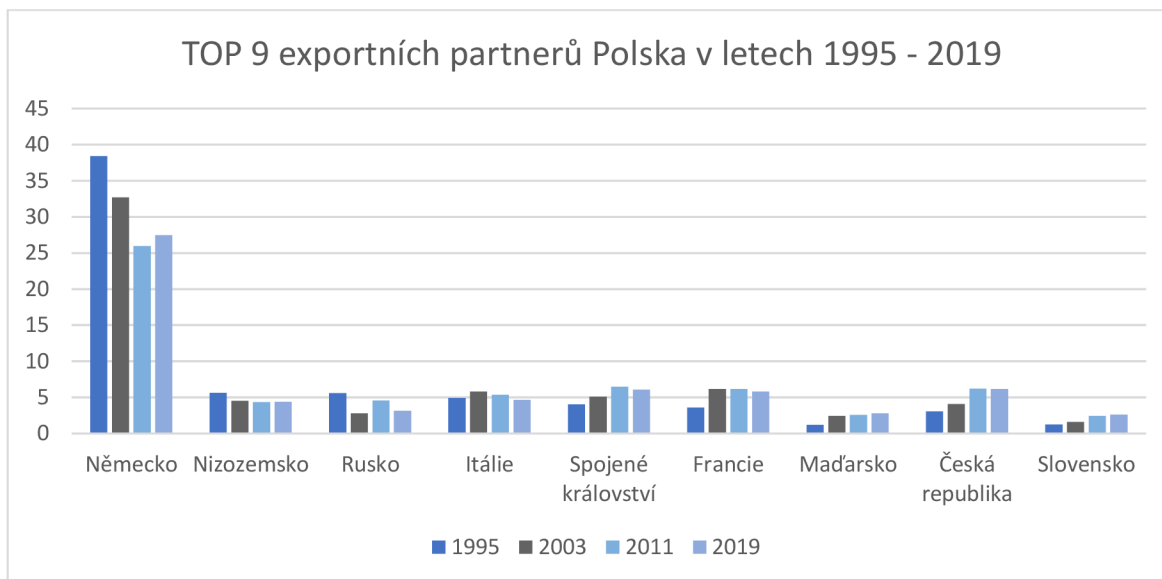

Obrázek 22 TOP 9 importních partnerů ČR v letech 1995–2019

Zdroj: WITS 2021, upraveno autorem

Import ČR je diverzifikovanější než export. U Německa je pozorovatelný pokles importů z 32 % r. 2003 na 24 % r. 2019. Pokles importů byl zaznamenán u dalších zemí jako je Slovensko, Rusko, Rakousko, Itálie a Francie. Maďarsko během pozorovaných let navýšilo import z 1 % r. 1995 na 2 % r. 2019. Polsko zaznamenalo větší nárůst spolupráce. Z 2 % r. 1995 importy narostly na 7 % z celkového importu zboží ČR. Nejvyšší nárůst importů byl zaznamenán do Číny, která z 1 % r. 1995 navýšila obchody na 15,8 %, čímž se stala druhým nejdůležitějším partnerem pro import r. 2019 hned po Německu.

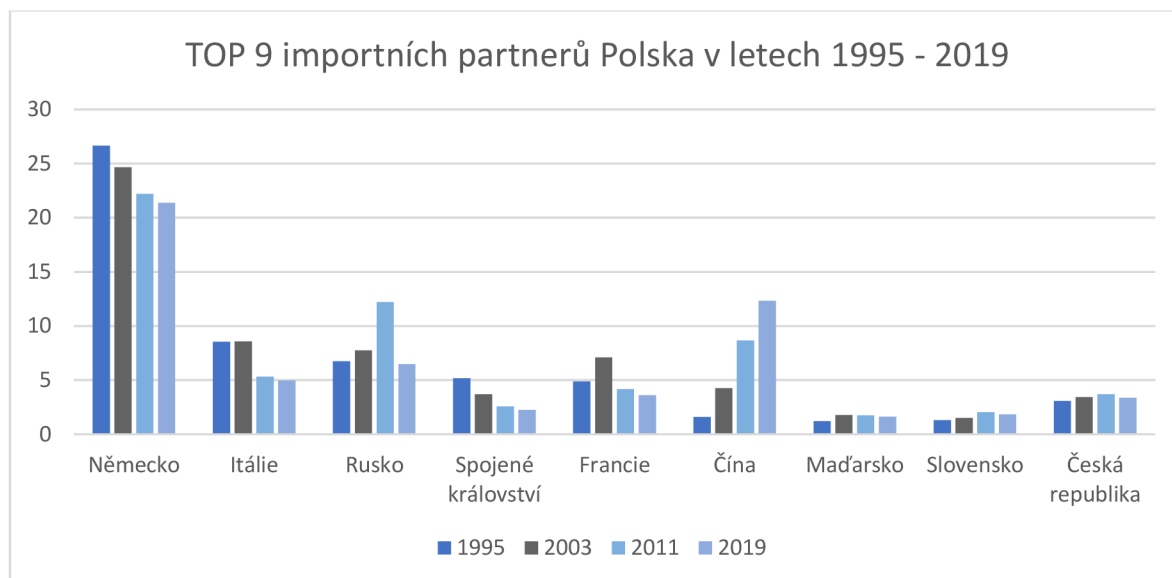
4.3.2 Polsko

Obrázek 23 TOP 9 exportních partnerů Polska v letech 1995–2019

Zdroj: WITS 2021, upraveno autorem

I Polsko exportuje do Německa největší objem zboží. Z celkových exportů putovalo do Německa v roce 1995 38 % zboží. Tento podíl se v průběhu let snižoval, v roce 2011 dosáhl minima 25 %, poté ale mírně narostl na 27 % v roce 2019. V roce 2019 byla druhou zemí z pohledu exportovaného objemu ČR. Od počátku sledovaného období export zboží do ČR navýšil z 3 na 6,1 %. Tento nárůst byl pozorován i v obrázku 22. Další důležitou zemí pro polský export je Spojené království, maximální obchod s Francií byl r. 2011, r. 2019 je vidět pokles o 0,5 %. Polsko do Francie r. 2019 exportovalo z 5,8 %. Největší nárůst exportů na Francii byl mezi lety 1995 a 2003. Itálie a Nizozemsko obchodují s Polskem na podobné úrovni. Nizozemsko r. 2019 z 4,3 % a s Itálií z 4,6 %. Exporty do Maďarska i Slovenska od r. 1995 narostly. Z 1 na 2,6 % u Maďarska a z 1 na 2,7 % se Slovenskem. Můžeme tedy říct, že exporty Polska se zeměmi V4 za pozorované období po vstupu EU se zvýšily.

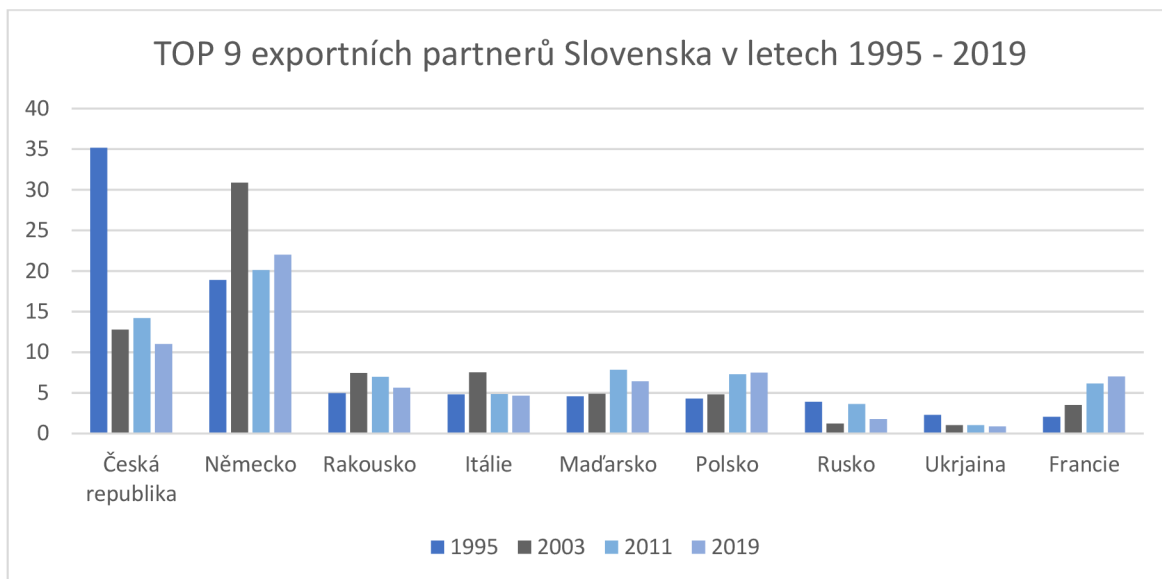

Obrázek 24 TOP 9 importních partnerů Polska v letech 1995–2019

Zdroj: WITS 2021, upraveno autorem

Importy jsou i u Polska různorodější než exporty. Největším partnerem po celou pozorovanou dobu je Německo, které postupně zmenšuje podíl importovaného zboží z Polska z 26 na 21 %. V roce 2019 nejvýznamnější odběratelem zboží byla Čína, která z 1,6 % r. 1995 zvýšila podíl na 12,3 %. Rusko bylo třetí zemí, s kterou Polsko obchoduje. Z celkového množství polského zboží odebíralo 6,4 %. R. 2011 do Ruska Polsko importovalo 12 % svého zboží. Další důležitou zemí pro polský import je Itálie, které postupně snižovala objem zboží z 8,5 % r. 1995 na 5 % r. 2019. Spojené království i Francie taktéž zaznamenaly pokles obchodu. Do Spojeného království z původních 5 % Polsko importovala r. 2019 2,2 % zboží. Do Francie původně 5 %, r. 2019 3,6 %. Maďarsko, Slovensko i ČR nepatrně navýšily obchod s Polskem. Ze zemí V4 je nejvýznamnějším partnerem Polska pro import ČR.

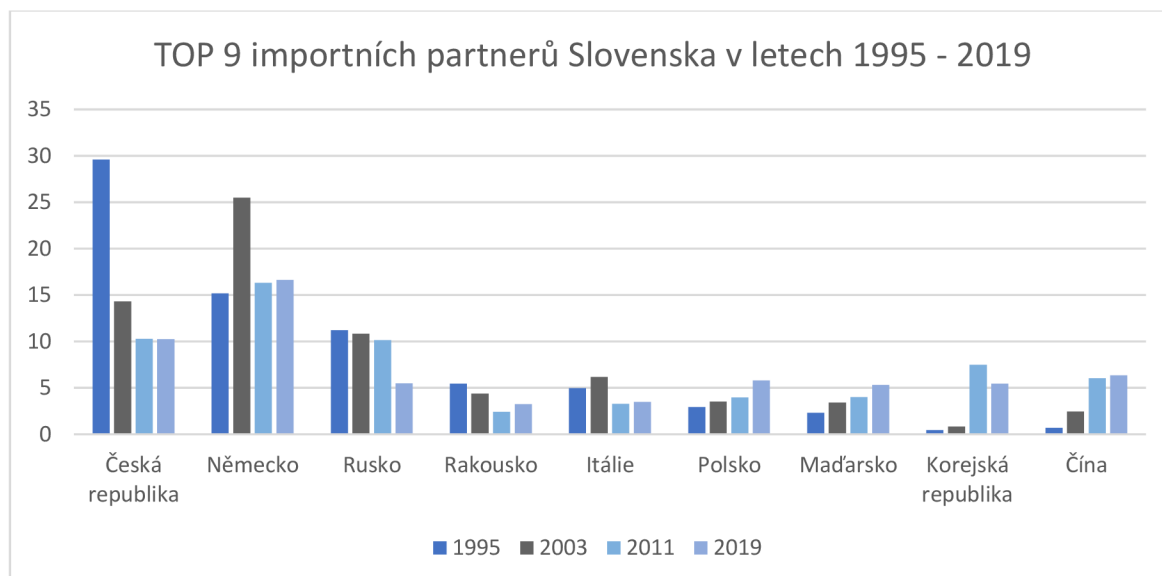
4.3.3 Slovensko

Obrázek 25 TOP 9 exportních partnerů Slovenska v letech 1995–2019

Zdroj: WITS 2021, upraveno autorem

Po rozdělení Československa zůstalo Slovensko z velké části závislé na ČR. Proto putovaly r. 1995 slovenské exporty z 35 % do ČR. V r. 2003 ale došlo ke změně. Nejvíce exportů obchodovalo Slovensko s Německem, z 30 %. Exporty do ČR klesly na 12 %. Právě tento pokles byl nahrazen nárůstem obchodů s dalšími zeměmi jako jsou Německo, Rakousko, Itálie, Maďarsko a Polsko. R. 2019 bylo pro Slovensko nejvýznamější exportní partner Německo (22 %), ČR byla druhým významným partnerem (11 %). Polsko bylo r. 2019 třetím nejvýznamnějším exportním partnerem s podílem 7,5 %. Francie z původních 2 % r. 1995 navýšila obchod se Slovenskem na 7 % v r. 2019. Také do Maďarska teklo více exportů než v roce 1995, konkrétně to bylo r. 2019 6,4 %. Naopak do Ruska a Ukrajiny Slovensko exportovala v průběhu let méně. V r. 2019 Slovensko do Ruska exportovalo 2 % svého zboží a Ukrajiny méně než 1 %.

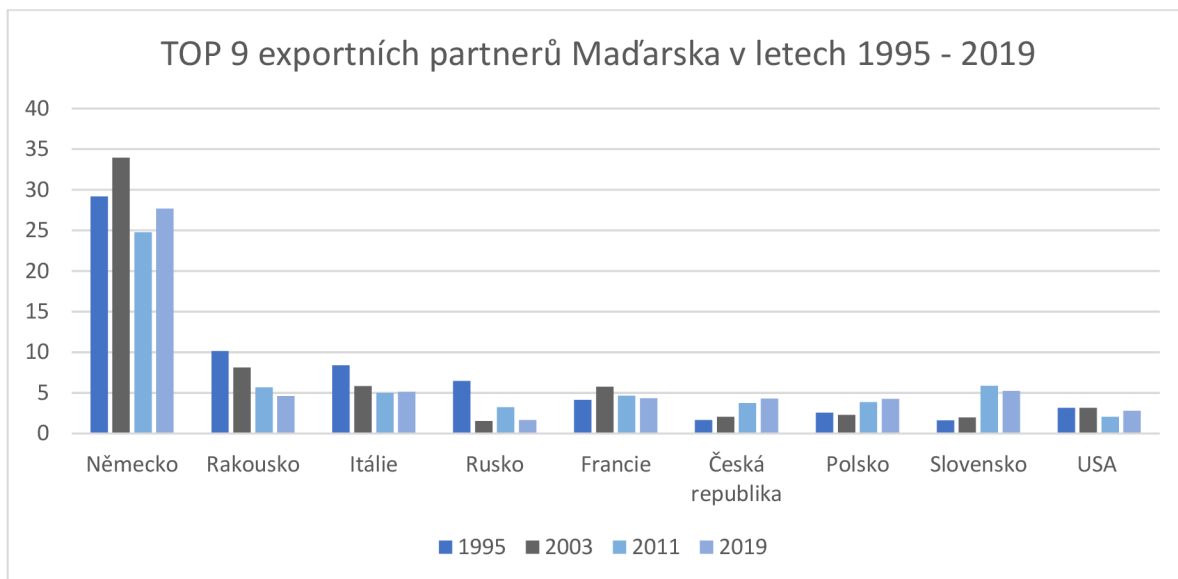

Obrázek 26 TOP 9 importních partnerů Slovenska v letech 1995–2019

Zdroj: WITS 2021, upraveno autorem

Stejně jako u exportů Slovenska i importy byly v roce 1995 nejvíce spojené s ČR, poté se o polovinu propadly. Kompenzací ČR bylo pro Slovensko Německo, Rusko, Rakousko, Itálie a Polsko. Německo bylo v roce 2019 nejvýznamější zemí pro import s podílem 16 % z celkových importů. Druhá byla ČR, Slovensko importovalo do ČR z 10 %. Importy do Číny tvořily větší část od r. 2003, kdy se zvýšil i import do Korejské republiky. Do Číny Slovensko importovalo r. 2019 6,3 %, do Koreji 5,4 %. Importy do Ruska se od r. 1995 snižovaly, r. 1995 dosahovaly 11 %, ale v roce 2019 tvořily jen 5 %. Podíl vývozu do Rakouska i Itálie se zmenšil, do obou zemí se dováželo z 5 % r. 1995, r. 2019 už jen 3 % celkového slovenského importu. Naopak importy do Polska i Maďarska se zvedly, z 3 a 2 % na 5 % r. 2019.

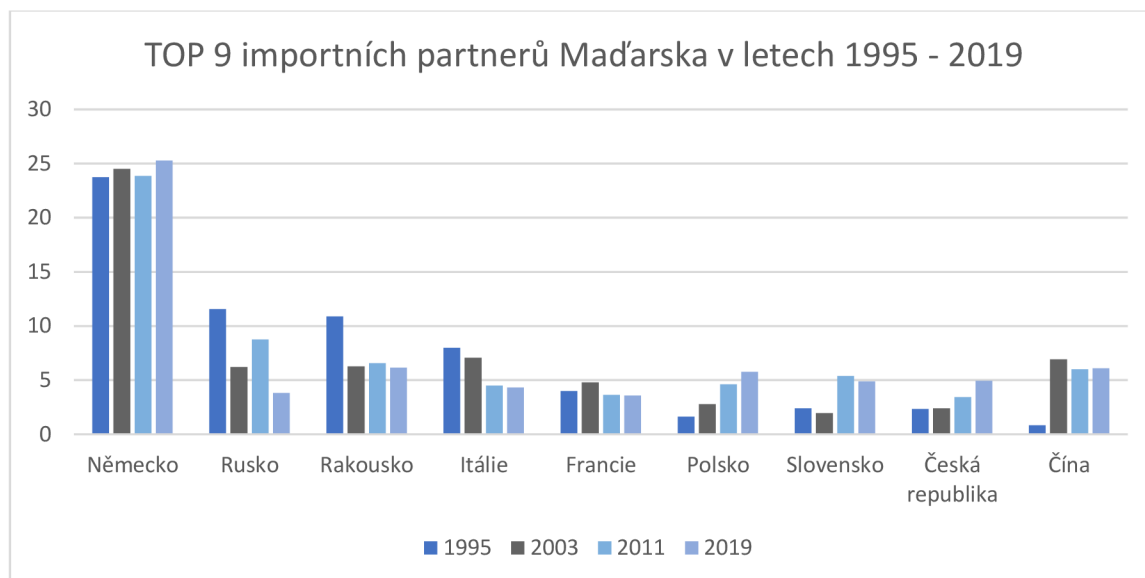
4.3.4 Maďarsko

Obrázek 27 TOP 9 exportních partnerů Maďarska v letech 1995–2019

Zdroj: WITS 2021, upraveno autorem

Maďarsko také nejvíce vyváželo do Německa v roce 1995 z 29 % a v roce 2019 z 27 % celkových exportů. Důležitými partnery pro Maďarsko bylo v roce 1995 Rakousko, Itálie a Rusko. Obchod s těmito zeměmi ale klesl, u Rakouska z 10 na 4,6 %, u Itálie z 8,3 na 5 % a u Ruska z 6,4 na 1,6 %. Exporty do Francie kolísají na podobné hladině mezi 4–5 %. Stejně jako USA se pohybuje na podobné hladině mezi 2–3 %. Naopak Maďarsko se zeměmi V4 navýšilo exporty. S ČR byl nárůst postupný z 1,6 na 4 %. U Polska byl zaznamenán hlavní nárůst mezi 2003 a 2011 z 2,2 na 3,6 %. U Slovenska taktéž z 2 % r. 2003 na 5,8 % r. 2011.

Obrázek 28 TOP 9 importních partnerů Maďarska v letech 1995–2019

Zdroj: WITS 2021, upraveno autorem

Improty zboží Maďarska putovaly v roce 2019 z ¼ do Německa, tento podíl byl podobný jako v předchozích letech. Rusko s Rakouskem byly v roce 1995 dalšími důležitými partnery, kdy Maďarsko do každé země importovalo kolem 11 %. Zboží do Ruska kleslo v roce 2019 na 3,8 %. Do Rakouska se importovalo v roce 2019 z 6 %. I podíl improtů do Itálie klesl, v roce 2019 tvořil 4 %. Import do Francie se pohyboval na podobné úrovni 3,5–5 %. Naopak i importy navýšilo Maďarsko do zemí V4. Nejvíce spolupracuje s Polskem, z kterého improtuje 5,7 % celkového zboží. Z ČR importuje 4,9 % a ze Slovenska 4,8 %. Improt z Číny zapsal skokový nárůst v roce 2003, v roce 2019 tvořily importy z Číny 6,1 %, čímž byla Čína 2. nejvýznamnějším partnerem pro maďarský import spolu s Rakouskem.

Závěr

Primární cíl této bakalářské práce byl zhodnotit vývoj obchodní bilance zemí V4 před a po vstupu do EU během sledovaného období 1990-2020 podle dostupnosti dat.

Ekonomický vývoj byl postupný a podobný pro země V4, které mají a v minulosti měly mnoho společného. Jedná se o rychle rostoucí postkomunistické ekonomiky, které si své silné postavení teprve budují. Typickými rysy jsou např. relativně vysoký podíl průmyslu na zahraničním obchodu a úzká návázanost obchodu na země EU, především pak na Německu.

V první kapitole autorka shrnula uskupení V4. Země V4 jsou propojené historií i určitými podobnostmi. Země v minulosti propojoval status tranzitivní ekonomiky stejně jako snaha o začlenění do EU. Právě s vidinou vstupu do EU byla založena V4, země založily také dohodu CEFTA, která vypovídala o schopnosti spolupráce postkomunistických zemí. Po vstupu do EU členové V4 rozhodly o pokračování uskupení s přehodnocenými cíly, jedním z nich byl hlasitější projev uskupení oproti jednotlivým zemím.

V druhé kapitole autorka popsala vývoj makroekonomických ukazatelů. Prvním porovnávaným ukazatelem bylo HDP v PKS. Jedinou zemí, která vykázala větší průměrné nárůsty HDP v PKS po vstupu do EU (2004-2020) v porovnání s obdobím před vstupem do EU (1995-2003) je ČR. Tato časová osa byla ale ovlivněna krizí, kdy HDP v PKS zaznamenalo pokles. V porovnání průměrných ročních temp růstu HDP v PKS v období 1995-2003 a 2004-2008 ČR, Polsko i Slovensko zaznamenaly větší průměrné roční tempo růstu po vstupu do EU.

Druhým ukazatelem byla inflace. Polsko vykazovalo v roce 1992 inflaci přes 40 %, v průběhu 90. let inflaci zmenšilo a po vstupu do EU spolu s ČR vykazovaly inflaci, která plnila cíle národních bank. Po vstupu do EU vykazovalo vyšší průměrnou inflaci Slovensko (2,7 %) než Polsko (2 %) a ČR (2 %), nejvyšší průměrnou inflaci mělo Maďarsko (3,6 %).

Třetí hodnocený ukazatel byla nezaměstnanost, dlouhodobě (1993-2020) nejnižší byla zaznamenána v ČR (5,8 %). O něco vyšší byla v Maďarsku (7,6 %), nejhůře se s nezaměstnaností vypořádávalo Polsko (11,3 %) i Slovensko (13,6 %).

Otevřenost ekonomik z pohledu obchodu zbožím a službami ku HDP byla posledním z ukazatelů v druhé kapitole. Prokázala se spojitost otevřeností ekonomik s velikostí zemí. Malé Slovensko v r. 2020 bylo nejotevřenější ekonomikou (169 %), Maďarsko (157 %) se pohybovalo nad úrovní ČR (135 %) a Polsko (105 %) bylo nejméně otevřené. Nebyla pozorována významná změna v trendu otevřenosti po vstupu do EU. Ekonomiky pokračovaly v otevírání ekonomik vůči zahraničí podobným tempem.

Ve třetí kapitole jsou zmíněny faktory ovlivňující obchodní bilance zemí V4, kterými pro země byly: inflace, měnový kurz, mezinárodní vztahy, členství v organizacích (CEFTA, WTO, EU), vzdělání a kvalifikace obyvatel, vybavenost výrobních faktorů, alokace úvěrů a přidaná hodnota zboží a služeb.

Poslední a zároveň stěžejní kapitola popisuje obchodní bilanci a její dílčí části spolu s teritoriálním a strukturálním členěním. Země před vstupem do EU vykazovaly schodky obchodní bilance, byly dlužníky z pohledu pozice v MO. Největší schodky mělo Polsko, kterému zároveň trvalo nejdéle dosáhnout přebytku obchodní bilance. Právě vstup do EU v případě ČR započal přebytkové saldo obchodní bilance zboží. Maďarsko spolu se Slovenskem tento milník překonaly o 4 roky později v roce 2008. Polsko přebytkové obchodní bilance zboží dosáhlo až v roce 2015.

Z pohledu průměrného růstu exportu a importu zboží jedinou zemí, která vykazovala vyšší průměrný růst po vstupu do EU bylo Slovensko, které navýšilo průměrný růst exportu o necelých 11 % a průměrný růst importu o 4 %. Nejhorší porovnání průměrného růstu před a po vstupu do EU se konalo v Maďarsku, které po vstupu do EU zhoršilo export o 10 % a import o 9 %.

Obecným jevem u všech zemí V4 je větší diverzifikace v r. 1995, která byla následována zúžením portfolia obchodovaného zboží v r. 2019. Všechny země se v r. 2019 nejvíce soustředily na strojírenskou produkci a dopravní prostředky z pohledu exportu i importu. Nejvíce závislou zemí na strojírenství je ČR, která importovala i exportovala strojírenskou produkci v roce 2019 více než z 35 %. Polsko r. 2019 importovalo i exportovalo strojírenskou produkci z více než 20 %. Dopravní prostředky zajišťovaly export i import z více jak 10 %. Podíl na exportech Slovenska tvořila v roce 2019 z více jak 30 % strojírenská

produkce stejně jako dopravní prostředky. Tzn. že více než 60 % exportů bylo zastoupeno dvěma komoditami. Strojírenská produkce tvořila 30% podíl na importech a dopravní prostředky tvořily 15% podíl importů Slovenska. V Maďarsku strojírenská produkce v roce 2019 tvořila bezmála 40 % exportů. Také dopravní prostředky zastupovaly export z 18 %. Import byl v roce 2019 realizován z téměř 35 % strojírenskou produkcí a z 11 % dopravními prostředky.

Z pohledu teritoriálního jsou všechny země závislé na Německu. Více tato závislost vyniká u exportu, kdy se u exportu zboží pohybovala mezi 32-22 % v roce 2019. U všech zemí V4 můžeme vidět větší návázanost na menší počet zemí v případě exportů před vstupem do EU. Zmenšení podílu s jednotlivými zeměmi nutně neznamenalo zvětšení závislosti na Německu, ale spíše to vedlo k rozšíření portfolia partnerů. Jinak ale vypadá import zboží, který naopak po vstupu do EU vykazuje větší návázanost na jednotlivé země Evropy, poté rostla návázanost na země Asie, konkrétně Čínu. Po vstupu do EU je pozorována vyšší vzájemná spolupráce zemí V4 především u importu, což je pravděpodobně důsledek dodavatelsko-odběratelských vztahů zemí V4 v rámci logisticky náročnějších produktů a výrob, kde je produkční řetězec fragmentován. Příkladem může být automobilový průmysl, který posiluje ve všech zemích.

Na závěr se nabízí stručná odpověď na definovanou výzkumnou otázku: „Jaké proměny, definované vývojem kvantitativních ukazatelů, zaznamenaly ekonomiky zemí V4 především z pohledu vývoje obchodní bilance za posledních 30 let. Přičemž milníkem pro posouzení je vstup zemí do EU v r. 2004.“

Největším rozdílem před a po vstupu EU byla přeměna schodkové obchodní bilance zboží na přebytkovou obchodní bilanci zboží, tato proměna byla dosažena v různých letech (ČR 2005, Polsko 2015). Tím pádem je možné tvrdit, že exporty zboží po vstupu do EU rostly rychleji než importy zboží. Jasným vývojem obchodní bilance zboží je specializace exportů i importů v průběhu 30 let na strojírenskou produkci a dopravní prostředky.

Seznam použité literatury

- AKTUÁLNĚ, 2015. Visegrádská čtyřka. Dostupné z:
<https://www.aktualne.cz/wiki/zahranici/visegradska-ctyrka/r~270e0b028ba011e5a705002590604f2e/>
- BRÖCKER, Johannes, 1998. How would an EU-membership of the Visegrád-countries affect Europe's economic geography? Dresden: University of Technology, Faculty of Traffic Sciences and Faculty of Economics. 32: 91–114. [28.4.2022]. Dostupné z:
<https://link.springer.com/article/10.1007/s001680050064>
- BUSINESSINFO, 2021. MZV: Souhrnná teritoriální informace. Businessinfo.cz [online]. Praha: CzechTrade. [12.12.2021]. Dostupné z:
<https://www.businessinfo.cz/navody/polsko-souhrnna-teritorialni-informace/2/#1-zakladni-informace-o-teritoriu>
- ČERNÁ, L., 2007. Analýza vztahu mezi inflací a nezaměstnaností v zemích V4 [online]. Brno. Diplomová práce (Ing.) Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. Vedoucí práce: Ing. Veronika Bachanová. [cit. 1.4.2022]. Dostupné z:
https://is.muni.cz/th/lhivh/DP_76010.pdf
- DOSTÁL, Vít, Wojciech PRZYBYLSKI, Jiří PEHE, Patrik SZICHERLE, Milan NIČ, 2021. Visegrádská čtyřka po 30 letech: funkční a silná, nebo rozdělená na dva bloky? [online]. Seznam zprávy. [cit. 3.4.2022]. Dostupné z:
<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/visegradska-ctyrka-po-30-letech-funcni-a-silna-nebo-rozdelena-na-2-bloky-142431>
- DURČÁKOVÁ, Jaroslava a Martin MANDEL, 2003. Mezinárodní finance. 2. dopl. vyd. Praha: Management Press. ISBN 80-7261-090-2.
- EUROPEUM, 2021. Konference na téma 30 let Visegrádu: Postoj zemí V4 při tvorbě budoucnosti EU [online]. V4 Think-Tank Platform. [cit. 5.4.2022]. Dostupné z:
<https://www.europeum.org/articles/detail/4593/report-30-let-visegradu-role-zemi-v4-pri-utvareni-budoucnosti-eu?msclid=d2bd7fb3b80211ec8c33c549f3c74520>
- FOGEL, K. 2015. The multistage nature of labour migration from Eastern and Central Europe (experience of Ukraine, Poland, United Kingdom and Germany during the

2002-2011 period) [online]. Romania: Eastern Journal of European Studies. 6(2): 55-81. [12.12.2021]. Dostupné z: <https://www.proquest.com/docview/2046635243/fulltextPDF/1506BC5503CC479CP/Q/1?accountid=17116>

FOJTÍKOVÁ, Lenka, 2011. Opatření zahraničně obchodní politiky a otevřenost ekonomiky v zemích Visegrádské skupiny [online]. Ostrava: Vysoká škola Báňská technická univerzita Ostrava. [cit. 1.4.2022]. ISSN 1212-3951. Dostupné z: <https://dokumenty.vsb.cz/docs/files/cs/ac4d4a5a-127e-48da-b8fd-9cc97b41780d?prevPage=true>

GARCÉS-MASCAREÑAS, Blance, Rinus PENNINX, 2016. Integration Processes and Policies in Europe (Contexts, Levels and Actors) [online]. Barcelona, Amsterdam: Springer International. [12.12.2021]. ISSN 2364-4095. Dostupné z: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/28047/1001947.pdf?seq#page=38>

HALLER, Max, Rolands VERWIEBE, 2016. Central Europe as a space of transnational migration [online]. Rakousko: Springer Fachmedien Weisbaden. 41: 361–371. [cit. 10.3.2022]. Dostupný z: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s11614-016-0250-6.pdf>

IMF, 1980. World economic outlook: October 2021. Washington, D.C.: International Monetary Fund. [cit. 8.4.2021]. Dostupné z: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2021/October>

INFORMAČNÍ CENTRUM VLÁDY, 2011. Visegrádská skupina 1991-2011. icv.vlada.cz [online]. Praha: informační centrum vlády. [cit. 12.12.2021]. Dostupné z: [Visegrádská skupina 1991 - 2011 | ICV \(vlada.cz\)](https://icv.vlada.cz)

ISLAM, Roumeen, 2017. Credit Composition, Output Composition, and External Balances [online]. World Bank Policy Research Working Paper 8082. [cit. 29.3.2022]. Dostupné z: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/26954/WPS8082.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

JUREČKA, Václav, 2013. Makroekonomie. 2. aktualizované vydání. Praha: Grada, 2013. Expert. ISBN 978-80-247-4386-8.

KELLY, Robert C., Michael LOGAN, The Investopedia Team, 2021. Which Factors Can Influence a Country's Balance of Trade? [online]. Investopedia, Macroeconomics. [cit. 29.3.2022]. Dostupné z: <https://www.investopedia.com/ask/answers/041615/which-factors-can-influence-countrys-balance-trade.asp#:~:text=A%20country's%20balance%20of%20trade%20is%20defined%20by%20its%20net,reserves%2C%20inflation%2C%20and%20demand>

KOVÁRNÍK, Jaroslav, Eva HAMPLOVÁ, 2019. Globalization and Foreign Trade: Selected Topics in Central European Countries [online]. Hradec Králové: University of Hradec Králové, Faculty of Informatics and Management. [cit. 1.4.2022]. Dostupné z: https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2020/02/shsconf_glob2020_06014.pdf

KUČERA Jakub, Lukáš REJZEK, 2021. Visegrádská koule na noze. Vraťme se k původnímu smyslu V4, a přinutíme tak Polsko s Maďarskem, aby odkryly karty. Deník N. [cit. 3.4.2022]. Dostupné z: https://denikn.cz/778232/visegradska-koule-na-noze-vratme-se-k-puvodnimu-smyslu-v4-a-prinutme-tak-polsko-s-madarskem-aby-odkryly-karty/?fbclid=IwAR2yciHPXKchfolOgE4WLC7Ta48zDI0sJvnq1OLW-GMpgxlL7D4Zh0CNrug#p_lock

LUKÁŠEK, Libor, 2010. Visegrádská skupina a její vývoj v letech 1991-2004. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1859-3.

MAEVERICK J. B., Robert C. KELLY, P. RATHBURN, 2021. Current Account Deficit vs. Trade Deficit: What's the Difference? [online]. Investopedia, Economics. [cit. 29.3.2022]. Dostupné z: <https://www.investopedia.com/ask/answers/010715/what-difference-between-current-account-deficit-and-trade-deficit.asp>

MANDEL, Martin, Vladimír TOMŠÍK, 2008. Monetární ekonomie v malé otevřené ekonomice. 2. rozšířené vydání. Praha: Management Press. ISBN 978-80-7261-185-0.

MARTINÁK, Tomáš, 2016. Faktory ovlivňující míru otevřenosti ekonomik zemí V4 [online]. Brno. Diplomová práce (Ing.). Mendelova univerzita v Brně., Provozně

ekonomická fakulta. Vedoucí práce: Ing. Luboš Střelec, Ph.D. [cit. 1.4.2022].
Dostupné z: https://theses.cz/id/765k8y/zaverecna_prace.pdf

MZV, 2022. Mezinárodní visehradský fond [online]. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [cit. 1.4.2022]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/cr_v_evrope/visegrad/mezinarodni_vise_gradsky_fond_1.html

NATOAKTUAL, 2020. Zpravodajství: Členské státy Severoatlantické aliance, Přehled členů a rozšiřování NATO, natoaktual.cz [online]. Ostrava: Jagello 2000. [cit. 15.2.2022]. Dostupné z: <https://www.natoaktual.cz/zpravy/Iclenskestatynato>

NEUMANN, Pavel, Pavel ŽAMBERSKÝ a Martina JIRÁNKOVÁ. Mezinárodní ekonomie. Praha: Grada, 2010. Expert. ISBN 978-80-247-3276-3.

PORSCHE, Světlana, 2019. Kulturní, historické a sociální souvislosti migrace [online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta. [22.12.2021]. ISBN 978-80-7394-751-4. Dostupné z: <https://publi.cz/download/publication/950?online=1>

PROQUEST, 2021. Databáze článků ProQuest [online]. Ann Arbor, MI, USA: ProQuest. [cit. 2021-09-10]. Dostupné z: <http://knihovna.tul.cz/>

SCHWARCZ, Pavol, Marián KOVÁČIK a Maroš VALACH, 2021. The Development of Economic and Social Indicators in V4 Countries [online]. Nitra: Department of European Policies, Faculty of European studies and Regional Development, Slovak University of Agriculture in Nitra, 18 (2). [cit. 10.3.2022]. Dostupné z: http://acta.uni-obuda.hu/Szwarcz_Kovacic_Valach_109.pdf

SZABO, Luboslav, Miroslav GRZNAR a Michal ZELINA, 2018. Agricultural performance in the V4 countries and its position in the European Union [online]. Czech: Agric. Econ., 64 (8): 337–346. [cit. 29.3.2022]. Dostupné z: https://www.agriculturejournals.cz/publicFiles/397_2016-AGRICECON.pdf

ŠÍMA, Ondřej, 2020. Reálná ekonomika jako zdroj nerovnováhy obchodní bilance – základní přístup Politická ekonomie. Praha. Disertační práce (Ph.D.). Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta financí a účetnictví. Vedoucí práce: prof. Ing. Martin Mandel, CSc.

- TOPOROWSKI, Patryk, Emanuel, 2013. The steps of Visegrad countries towards better integration within the EU: a case of ontra-industry trade [online]. UK: Birmingham, European Trade Study Group. [cit. 15.2.2022]. Dostupné z: <https://www.etsg.org/ETSG2013/Papers/379.pdf>
- VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY, 2019. Česká republika přebírá předsednictví V4 od Slovenska. vlada.cz [online]. Praha: Vláda České republiky. [cit. 22.12.2021]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/ceska-republika-prebira-predsednictvi-v4-od-slovenska-174563/>
- WB, 2021. Foreign direct investment, net inflows (BoP, current US\$) - Slovak Republic, Czech Republic [online]. Washington, D.C.: World Bank Group [cit. 22.12.2021]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?locations=SK-CZ>
- WEISS, Ing. Mgr. Tomáš, 2021. Ministři financí zemí Visegrádu jednali o plánech obnovy, digitálním zdanění i taxonomii. Mfcr.cz [online]. Praha: Ministerstvo financí. [cit. 15.2..2022]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2021/ministri-financi-zemi-visegradu-jednali-42222>
- WITS, 2021. World Integrated Trade Solution. Washington, D.C., USA: World Bank Group [cit.8.4.2021]. Dostupné z: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CZE/Year/1993/TradeFlow/EXPIMP/Partner/WLD/Product/all-groups>